

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ІМ. Ю.М. ПОТЕБНІ**

Кафедра управління та адміністрування

Кваліфікаційна робота(проект)

магістр

(рівень вищої освіти)

**НА ТЕМУ: ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО
ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УСТАНОВАХ ДЕРЖАВНОЇ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

Виконав: студент другого курсу, групи 8.2812-пуа-2-дн
Спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»

(код і назва спеціальності)

освітньої програми Публічне управління та
адміністрування

(назва освітньої програми)

Тищенко Денис Григорович

(ініціали та прізвище)

Керівник: Ажажа М.А., професор кафедри управління та
адміністрування, доктор наук з державного управління

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент Воронкова В.Г., зав.кафедри управління та
адміністрування, професор, доктор філософських наук

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Кафедра управління та адміністрування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
(код та назва)
Освітня програма Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри д.філос.н.,
проф.Воронкова В.Г. _____
«___» _____ 2024 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЄКТ) СТУДЕНТОВІ (СТУДЕНТЦІ)

Тищенко Денис Григорович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проєкту) Впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України

керівник роботи Ажажа М.А., професор кафедри управління та адміністрування, доктор наук з державного управління

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «01» 09.2023 року № 636-С

2.Строк подання студентом роботи 01 березня 2024 р.

3.Вихідні дані до роботи 1. Формування плану. 2. Формування гіпотези дослідження. 3. Аналіз літературних джерел за останні п'ять років. 5. Методологія дослідження.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретико-методологічні засади міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України. 2. Аналітико-дослідницькі виміри напрямів впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Ажажа М.А., професор кафедри управління та адміністрування, доктор наук з державного управління	01.12.23	
Розділ 2	Ажажа М.А., професор кафедри управління та адміністрування, доктор наук з державного управління	01.02.24	
Нормоконтроль	Венгер О.М., к.п.н., доц. кафедри управління та адміністрування		

7. Дата видачі завдання 30 червня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	З'ясувати теоретичні засади дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України	02.10.23	
2	Сформувати понятійно-категоріальний апарат дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України	21.10.23	
3	Розкрити суть дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України	15.11.23	
4	Виявити діагностику проблем дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України	30.11.23	
5	Дослідити напрями впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини	17.12.23	
6	Запропонувати інструменти удосконалення впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України	15.01.24	
7	Обґрунтувати складові впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України	30.01.24	
8	Розробити практичні рекомендації щодо удосконалення впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України	15.02.24	

Студент _____ Д. Г. Тищенко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проєкту) _____ М.А.Ажажа
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.М.Венгер
(підпис) (ініціали та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Тищенко Д.Г. Впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України.

Кваліфікаційна робота для здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», науковий керівник М.А.Ажажа. Запорізький національний університет. Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М.Потебні. Кафедра управління та адміністрування, 2024.

В кваліфікаційній роботі розглянуто теоретико-методологічні засади міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України. Розглянуто особливості міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України. Певна увага приділяється впровадженню міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України.

Ключові слова: КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА СИСТЕМА, ЗАСУДЖЕНІ, ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ, ГУМАНІЗАЦІЯ, ПРАВОВИЙ СТАТУС, ПРОБАЦІЯ, ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ

ABSTRACT

Tishchenko D. Implementation of international standards for human rights in the institutions of the State Penitentiary Service of Ukraine

Qualifying work for obtaining a master's degree in higher education, specialty 281 «Public management and administration», supervisor M.Azhazha. Zaporizhzhia National University. Engineering Educational and Scientific Institute named after Y. Potebny. Department of management and administration, 2024.

The qualification work examines the theoretical and methodological foundations of international standards regarding the observance of human rights in the institutions of the state criminal enforcement service of Ukraine. Peculiarities of international standards regarding the observance of human rights in the institutions of the state criminal executive service of Ukraine are considered. Some attention is paid to the implementation of international standards regarding the observance of human rights in the institutions of the state criminal executive service of Ukraine.

Keywords: CRIMINAL AND EXECUTIVE SYSTEM, CONVICTS, DEPRIVATION OF LIBERTY, HUMANIZATION, LEGAL STATUS, PROBATION, PROTECTION OF HUMAN RIGHTS

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УСТАНОВАХ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	11
1.1. Система установ і органів виконання покарань в структурі державного управління	11
1.2. Особливості реалізації та застосування форм відбування покарання в Україні	21
1.3. Тенденції гуманізації кримінально-виконавчого законодавства України	32
Висновки до першого розділу	43
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИКО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ВИМІРИ НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УСТАНОВАХ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	44
2.1. Системи виконання покарань у контексті міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини	44
2.2. Зарубіжний досвід застосування покарань, альтернативних позбавленню волі	49
2.3. Практичні рекомендації щодо удосконалення впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України	59
Висновки до другого розділу	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	67

ВСТУП

Основні зміни, що відбулися в економічній, політичній і правовій системі України за останнє десятиліття, зумовлені появою нових суспільних і державних інститутів і структур, метою яких є насамперед забезпечення неухильного дотримання прав людини. Права і свободи та формування громадянського суспільства. Не є винятком і система кримінального судочинства, яка зараз зазнає фундаментальних змін.

Утвердження в Україні правової держави, головним завданням якої є захист прав і свобод людини, потребує принципової зміни пріоритетів діяльності органів кримінальної юстиції, починаючи з перегляду покарання як першочергового та реакція держави на вчинені злочини.

Пріоритетним напрямком розвитку сучасної кримінально-правової політики в Україні є формування системи виконання покарань, що враховує вітчизняний і зарубіжний досвід та міжнародні стандарти. Водночас об'єктивні труднощі та суб'єктивні помилки у реформуванні пенітенціарної системи держави та невиконання Україною своїх зобов'язань щодо імплементації міжнародних стандартів у пенітенціарну практику призвели до ефективного збереження методів адміністративного планування управління пенітенціарною установою, як наслідок, неефективність індивідуальних виховних заходів для правопорушників. Про це свідчать звернення засуджених до Європейського суду з прав людини та характер рішень суду.

У цьому контексті особливої гостроти набувають наукові дослідження, спрямовані на гуманізацію виконання різних видів покарань. Той факт, що гуманістичний принцип встановлює відносини з людиною як особистістю, не виключаючи особи, яка підлягає засудженню, розкриває один із важливих механізмів права: шанобливе ставлення до людини, незалежно від її соціального статусу. Зрештою, відповідальність за вчинений злочин несе не тільки винний, а й суспільство, яке прямо чи опосередковано бере участь у

формуванні цієї особистості.

Вивчення теоретичних і практичних питань щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України має велике значення в сучасних умовах, оскільки кримінальна репресія відіграє важливу державну функцію у боротьбі зі злочинністю і за останні роки зросла як за кількісними, так і за якісними параметрами. Крім того, одним із важливих соціальних завдань сучасної пенітенціарної системи України є здійснення ефективної роботи, покращення умов утримання та захист особистих прав, свобод і законних інтересів злочинців. Вивчення цього питання дає змогу не лише зрозуміти минуле, а й знайти рішення складних етичних і правових конфліктів.

Науково-теоретичну основу роботи склали праці таких науковців: Л. В. Багрій-Шахматов, В. В. Василевич, С. Ф. Денисов, О. М. Джужа, Т. В. Корнякова, О. Б. Пташинський, А. В. Савченко, Г. С. Семаков, А. Х. Степанюк, В. М. Трубников, М. І. Хавронюк, В. В. Шаблистий, Д. В. Ягунов, І. С. Яковець, О. Д. Янчук та інші.

Предметом дослідження є теоретичне обґрунтування міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України.

Об'єктом дослідження є процес впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України.

Метою роботи є вивчення теоретичних основ формування та реалізації напрямів удосконалення впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі основні завдання:

- визначити принципи міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України;
- розглянути проблеми впровадження міжнародних стандартів щодо

дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України;

- проаналізувати світовий впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України;

- провести аналіз системи міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України;

- провести діагностування впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України;

- навести основні напрямки удосконалення впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України;

- надати пропозиції щодо впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України.

Методологічною основою роботи є сукупність об'єктивно-реалістичних методів і прийомів, яка поєднує загально-філософські, загальнонаукові та спеціально-пізнавальні методи.

Серед загально-філософських методів дослідження варто виділити метод матеріалістичної діалектики, за допомогою якого простежується процес гуманізації покарання зі зростанням суспільного усвідомлення жорстокості злочинної поведінки. Загальнонаукові методи включають логічну семантику, яка використовується для визначення та поглиблення концептуальних засобів. Порівняльний підхід дає змогу дослідити основні тенденції гуманізації пенітенціарних систем у країнах ЄС, і цей підхід застосовний і в Україні. Статистичні методи дають змогу аналізувати статистичні дані про діяльність кримінально-репресивної системи. Індуктивно-дедуктивний підхід дозволяє виявити сильні та слабкі сторони кримінального та адміністративного законодавства та виробити рекомендації щодо вдосконалення нормативно-

правової бази реалізації апробації. Для формування загальних висновків застосовано методи узагальнення та прогнозування. Серед спеціалізованих наукових методів, використаних автором, варто відзначити порівняльно-правовий метод, який використовується при аналізі вітчизняного та зарубіжного законодавства.

Нормативною основою дослідження є законодавство України (регулює діяльність кримінально-виконавчої системи) та законодавство інших країн (Норвегія, Німеччина, США, Франція, Японія) (регулює діяльність кримінально-виконавчої системи).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України.

Практичне значення отриманих результатів полягає у наданні конкретних рекомендацій, що створюють вагоме підґрунтя для впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України.

Матеріали робіт та результати досліджень схвалюються на всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема в міжнародній науково-практичній конференції «Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін «цифрової гуманітаристики» та управлінсько-економічного циклу в умовах діджиталізації» 22-23 листопада 2023 року.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УСТАНОВАХ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

1.1. Система установ і органів виконання покарань в структурі державного управління

Діяльність кримінально-виконавчої служби України спрямована на виконання кримінальних покарань і посідає важливе місце в державній політиці у сфері виконання покарань. Ця діяльність є проявом державного примусу і має важливі характеристики. Тому кожна країна створила інституційну систему і надала їй виключний вид діяльності – виконання судових рішень.

Найсуровіший вид державного примусу, а саме кримінальні покарання, вимагає від держави постійного контролю за виконанням встановлених щодо засуджених обмежень покарання [40]. Саме з цією метою кожна країна передбачає створення системи спеціалізованих установ, на які покладено функції виконання вироків.

Слід зазначити, що структура установ і організаційних систем виконання покарань безпосередньо залежить від виду покарання, передбаченого чинним законодавством. Статтею 51 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачено такі види покарань: «штраф; позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; службові обмеження для військовослужбовців; конфіскація майна; арешт; позбавлення волі; тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців;

позбавлення волі на певний строк; довічне позбавлення волі» [25].

Організація діяльності з виконання окремих видів покарань здійснюється уповноваженими державними органами (установами), які в своїй сукупності складають систему виконання кримінальних покарань. Поняття системи – це сукупність елементів, які взаємопов'язані та утворюють певну єдність і цілісність [35].

У статті 11 Кримінального кодексу України (далі – КК України) визначено, що систему кримінальної юстиції України становлять органи та установи, до компетенції яких належить виконання покарань. Отже, кримінально-виконавчу систему можна визначити як групу державних органів та установ, які здійснюють діяльність з виконання покарань, мають особливий статус і перебувають у підпорядкованих відносинах один з одним [38; 37].

Система установ і органів виконання покарань є важливою складовою структури державного управління. Її завданням є забезпечення виконання вироків суду та інших рішень, що мають покаральний характер, з метою збереження правопорядку та гармонії в суспільстві. Основні елементи цієї системи включають:

Пенітенціарні установи: це установи, які виконують функції з утримання та реабілітації осіб, засуджених до позбавлення волі. Сюди входять в'язниці, колонії-поселення, спеціальні лікувально-трудова заклади тощо.

Прокуратура – орган, який здійснює нагляд за виконанням законів у сфері виконання покарань. Прокуратура має право контролювати діяльність пенітенціарних установ, а також представляти державу в судових процесах щодо питань виконання покарань.

Державна кримінально-виконавча служба України – це спеціальний орган, який відповідає за організацію та контроль за виконанням покарань. Вона забезпечує реалізацію вироків суду, відслідковує додержання умов покарань, надає підтримку засудженим тощо.

Міністерство юстиції – орган, який може відповідати за певні аспекти виконання покарань, зокрема за організацію роботи з підготовки виходу

засуджених до звільнення, їх реінтеграцію в суспільство та інші аспекти виконання покарань.

Судові органи – суди виносять рішення про застосування покарань та вирішують питання, пов'язані з їх виконанням, такі як зміна умов покарання, умовного звільнення тощо.

Ці установи та органи взаємодіють між собою з метою забезпечення ефективного виконання покарань, захисту прав засуджених та забезпечення громадської безпеки.

Загальна структура, чисельність та організація діяльності державної кримінально-виконавчої служби України розписана у розділі II Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»:

1. Державна кримінально-виконавча служба України (ДКВС) «є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальні органи управління, установи виконання покарань, слідчі ізолятори, навчальні заклади, заклади охорони здоров'я, підприємства установ виконання покарань, інші підприємства, установи та організації, створені для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України, є юридичними особами, мають печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, інші печатки і штампи, рахунки в установах банків» [15].

Державна кримінально-виконавча служба України згідно ст.6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» «здійснює правозастосовні та правоохоронні функції і складається з центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, освітніх закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ і організацій, створених для забезпечення виконання завдань

Державної кримінально-виконавчої служби України» [15].

Основні функції ДКВС України включають:

- організація та управління пенітенціарними установами; ДКВС забезпечує утримання та реабілітацію осіб, засуджених до позбавлення волі, у пенітенціарних установах, таких як в'язниці, колонії-поселення, спеціальні лікувально-трудова заклади тощо;

- контроль за додержанням умов покарань; ДКВС відповідає за контроль за виконанням умов покарань, встановлених судовим вироком або іншими рішеннями;

- організація реінтеграції засуджених;

- Служба сприяє соціальній та професійній реінтеграції засуджених осіб після звільнення з місць позбавлення волі;

- контроль за виконанням вироків та інших покарань: ДКВС здійснює контроль за виконанням вироків суду, а також інших покаральних заходів, таких як альтернативні види покарань.

ДКВС співпрацює з прокуратурою, судовими органами, міністерствами та іншими відомствами з метою забезпечення ефективного виконання покарань та охорони прав засуджених.

Державна кримінально-виконавча служба України відіграє важливу роль у системі правосуддя та виконання покарань, сприяючи забезпеченню правопорядку, захисту прав громадян та громадської безпеки.

2. Територіальні органи управління центрального органу виконавчої влади (ст. 9 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»), що реалізують державну політику у сфері виконання кримінальних покарань (в Автономній Республіці Крим, областях, місті Києві та Київській області, місті Севастополі) «здійснюють керівництво оперативно-службовою та фінансово-господарською діяльністю підпорядкованих їм органів і установ та виконують функції, передбачені положеннями про територіальні органи управління» [15].

2.1. Департамент з питань виконання кримінальних покарань є

«міжрегіональним територіальним органом Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань. Діяльність Департаменту спрямовується та координується заступником Міністерства юстиції України відповідно до розподілу обов'язків. Департамент є органом Державної кримінально-виконавчої служби України. Департамент реалізує повноваження Мін'юсту в сфері виконання кримінальних покарань» [25].

Основні завдання Департаменту: «контроль та моніторинг за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізації законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту; організація забезпечення безпеки осіб, які тримаються в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, підрозділами таких установ та слідчих ізоляторів; здійснення охорони засуджених, осіб, узятих під варту, під час медичного обстеження і лікування в територіальних закладах охорони здоров'я; визначення виду установи виконання покарань, у якій відбуватимуться покарання засуджених до позбавлення волі, здійснення розподілу, проведення їх та осіб, узятих під варту, з однієї установи до іншої; видачі осіб (екстрадиції), а також прийому громадян України, засуджених за кордоном, для відбування покарання на території України та передачу іноземців, засуджених судами України, для відбування покарання за кордоном, забезпечення транзитного перевезення через територію України осіб, узятих під варту, або засуджених згідно із законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; організація процесу позитивних змін засуджених, їх свідоме відновлення в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві (ресоціалізація); організація проведення соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, які відбувають покарання в установах виконання покарань, залучення до її проведення представників релігійних і благодійних організацій, громадських об'єднань, творчих спілок, фізичних осіб; забезпечення виконання актів

амністії та помилування; організація загальноосвітнього та професійно-технічного навчання засуджених в установах виконання покарань; впровадження міжнародних стандартів та передового досвіду у сфері дотримання прав людини і громадянина [25].

3. Кримінально-виконавча інспекція (ст. 10 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України») – орган, який «виконує покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт та здійснює контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково, а також звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років» [15].

4. Установи виконання покарань та слідчі ізолятори (ст. 11 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України») – утворюються і ліквідуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та виконують функції, передбачені законом та іншими нормативно-правовими актами. Законодавством визначаються особливості відвідування цих установ і слідчих ізоляторів та спеціальні вимоги режиму доступу на їх територію [15].

5. Воєнізовані формування (ст. 12 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України») – «підрозділи, які відповідно до закону діють у складі органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, призначені для їх охорони та запобігання і припинення дій, що дезорганізують роботу виправних установ. Спільно із Збройними Силами України, органами військового управління, з'єднаннями та іншими підпорядкованими складовими сил оборони держави воєнізовані формування можуть брати участь в охороні та переміщенні військовополонених, захоплених внаслідок ведення воєнних (бойових) дій у зв'язку з відсіччю збройної агресії проти України» [15].

6. Підприємства установ виконання покарань (ст. 13 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України») є державними

підприємствами, які здійснюють господарську діяльність та професійно-технічне навчання засуджених» [15].

Варто зазначити, що ДКВС взаємодіє з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, відповідними іноземними установами та міжнародними організаціями відповідно до міжнародних договорів.

Відповідно до чинного законодавства установами виконання покарань є кримінально-виконавчі установи, установи спеціального навчання (виховні центри) та слідчі ізолятори.

Кримінально-виконавчі установи – це спеціалізовані заклади, призначені для відбування покарань особами, засудженими до позбавлення волі або інших кримінально-виконавчих заходів. Основним завданням цих установ є забезпечення виконання вироків суду та збереження громадської безпеки. Кримінально-виконавчі установи можуть бути різного типу і мають різні функції залежно від специфіки та класифікації. Основні типи кримінально-виконавчих установ:

- виправні колонії (установи призначені для відбування покарань особами, засудженими до позбавлення волі на строк від певної кількості років);

- тюрми (установи для відбування покарань особами, засудженими до позбавлення волі на строк менше, ніж у виправних колоніях);

- спеціалізовані лікувально-трудова заклади (установи призначені для відбування покарань особами, які потребують медичного лікування та реабілітації);

- виправні заклади для неповнолітніх (установи, призначені для відбування покарань особами, які не досягли повноліття, та надання їм освіти, психологічної та соціальної підтримки);

- спеціалізовані установи відкритого типу (установи, які дозволяють засудженим особам вільно пересуватися в межах установи та брати участь у програмах реабілітації та навчання).

Ці установи мають велике значення для системи виконання покарань, оскільки вони забезпечують відбування покарань засудженими особами в умовах, що відповідають законним та гуманним стандартам, та сприяють їхній реабілітації та поверненню до суспільства.

Виправні колонії, які призначені для відбування покарань особами, засудженими до позбавлення волі на тривалий термін, можуть бути поділені на рівні безпеки в залежності від характеру засуджених, особливостей виробничо-господарської діяльності, а також умов утримання. Основні рівні безпеки виправних колоній:

- мінімальний рівень безпеки – установи з мінімальним рівнем безпеки призначені для відбування покарань особами з низьким рівнем ризику втічки або здійснення насильницьких дій. у таких колоніях можуть відбуватися програми реабілітації та професійної підготовки.

- середній рівень безпеки – установи призначені для відбування покарань особами з помірним рівнем ризику втечі або вчинення насильницьких дій. вони можуть бути обладнані більш суворими системами безпеки та контролю, і можуть мати більш обмежений доступ до певних зон.

- високий рівень безпеки – установи з високим рівнем безпеки призначені для відбування покарань особами з високим рівнем ризику втечі або вчинення насильницьких дій. Вони мають суворі системи безпеки, включаючи високі огорожі, відеоспостереження та постійну вартову службу.

Ці рівні безпеки допомагають класифікувати виправні колонії в залежності від їхнього призначення та функцій, а також забезпечують відповідні умови для відбування покарань та реабілітації засуджених.

Виправні заклади для неповнолітніх є установами, які призначені для відбування покарань особами, які на момент вчинення злочину не досягли повноліття. Основна мета таких закладів полягає в реабілітації та соціалізації неповнолітніх, які порушили закон. Основні функції виправних закладів для неповнолітніх включають:

- забезпечення виховної роботи з неповнолітніми, спрямованої на їх

соціальне та психологічне відновлення;

- надання можливостей для отримання освіти та професійної підготовки для підвищення кваліфікації неповнолітніх та підготовки їх до повноцінного життя у суспільстві після звільнення;

- забезпечення медичної допомоги та реабілітаційних послуг для неповнолітніх, які можуть потребувати медичної допомоги або лікування;

- надання психологічної підтримки та консультування для допомоги неповнолітнім у подоланні труднощів та виправленні негативної поведінки;

- проведення заходів з підготовки неповнолітніх до повернення у суспільство після закінчення строку покарання.

Ці установи мають спеціалізований персонал, який працює з неповнолітніми, щоб забезпечити їхню адаптацію, реабілітацію та соціалізацію в майбутньому. Вони грають важливу роль у системі правосуддя та реабілітації, допомагаючи неповнолітнім повернутися до суспільства як корисні члени.

Слід зазначити, що діяльність органів і установ, які накладають кримінальні покарання, пов'язана з роботою органів попереднього слідства (дізнання, слідства), прокуратури і суду.

Слід зазначити, що в рамках психосоціальної роботи із правопорушником, адміністрацією установи виконання покарань перевіряється особа засудженого, отримана інформація вноситься до індивідуальної програми психосоціальної роботи правопорушників та зберігається в особовій справі. У подальшому, у разі необхідності, зазначена інформація допоможе слідчим у розслідуванні аналогічних злочинів.

Суд визначає вид і розмір кримінального покарання, яке призначається винній особі; виявляє причини, що призводять до повторних порушень; приймає відповідні рішення; та здійснює контроль за виконанням вироків.

Крім того, відповідно до чинного законодавства суд вирішує також такі питання, як помилування; дострокове звільнення; заміна невідбутого покарання більш м'яким; посилення покарання у зв'язку з хворобою та

збільшення строку покарання; покарання жінок, які завагітніли або народили під час відбування покарання [46].

Прокуратура координує діяльність правоохоронних органів і забезпечує додержання законів органами і установами, відповідальними за виконання судових рішень у кримінальних справах.

Крім того, органи та установи виконання покарань взаємодіють та співпрацюють з територіальними управліннями Національної поліції України за місцем проживання колишніх засуджених, особливо коли вони поставлені під різні категорії адміністративного контролю відповідно до обставин.

Зокрема, з метою завчасного вирішення житлових та трудових питань зловмисників, за три місяці до звільнення адміноргани надають відповідним обласним управлінням Нацполіції повідомлення. Працівники Нацполіції ретельно вивчають питання щодо можливого місця проживання та роботи засудженого та за результатами роботи надісилають відповідь на адресу адміністрації установ.

Слід зазначити, що порядок забезпечення організації та взаємодії уповноважених органів з питань виконання покарань та пробації місцевих служб Національної поліції України регулюється загальною міжвідомчою правовою системою. Враховуючи принципіві зміни кримінального права, види і форми взаємодії вищезазначених інститутів постійно змінюються та вдосконалюються під впливом динаміки соціально-економічної, політичної, духовної та інших сфер життя суспільства.

З вищевикладеного робимо висновок, що лише завдяки взаємодії та співпраці органів та установ кримінально-виконавчого характеру з іншими державними та недержавними організаціями злочинці можуть бути своєчасно покарані, виправлені та згодом ресоціалізовані.

1.2. Особливості реалізації та застосування форм відбування покарання в Україні

Пріоритетним напрямком розвитку сучасної кримінально-виконавчої політики в Україні є створення системи забезпечення виконання кримінальних покарань з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду та міжнародних стандартів. Водночас об'єктивні труднощі та суб'єктивні помилки у реформуванні пенітенціарної системи держави та невиконання Україною своїх зобов'язань щодо імплементації міжнародних стандартів у пенітенціарну практику призвели до ефективного збереження методів адміністративного управління пенітенціарною установою, що призводить до неефективності індивідуальних освітніх заходів для правопорушників. Про це свідчать звернення засуджених до Європейського суду з прав людини та характер рішень суду [6].

Теоретичні засади кримінально-виконавчого обґрунтування виконання покарання у виді позбавлення волі та виправного впливу на окремі категорії засуджених базуються на ряді принципів та теорій, які враховують як загальні принципи кримінальної відповідальності, так і специфічні потреби окремих категорій засуджених. Основні теоретичні підходи включають:

1. Реабілітаційний підхід, який передбачає, що метою виправної системи є не лише покарання засуджених, а й їхнє соціальне, психологічне та професійне відновлення, перевиховання, реабілітація та підготовка до повернення до суспільства як повноправного громадянина. Засудженим надається можливість отримати освіту, професійну підготовку та іншу допомогу, яка допоможе їм успішно інтегруватися в суспільство після звільнення. Основні принципи реабілітаційного підходу включають:

- індивідуалізація підходу (врахування особистих особливостей та потреб кожного засудженого в процесі виконання покарання);

- соціальна та професійна реабілітація (надання можливостей для отримання освіти, професійної підготовки та інших ресурсів, необхідних для успішного відновлення у суспільстві);

- соціальна реінтеграція (забезпечення умов для успішного повернення засудженого до нормального життя у суспільстві після звільнення);
- підтримка та психологічна допомога (надання підтримки та психологічної допомоги засудженим для підтримки їхнього психічного здоров'я та підвищення самооцінки);
- співпраця з громадськістю та іншими інституціями (залучення громадськості та інших інституцій до процесу реабілітації засуджених для створення сприятливого середовища для їхнього повернення до суспільства).

Цей підхід акцентує на важливості підтримки та розвитку особистості засудженого та наданні йому можливостей для позитивного розвитку під час відбування покарання, щоб він міг успішно інтегруватися у суспільство після звільнення.

2. Правовий підхід визнає необхідність дотримання прав і свобод засуджених навіть під час відбування покарання. Він базується на засаді захисту гуманітарних прав та забороні на жорстоке, нелюдське поводження з особами, позбавленими волі. Правовий підхід у визначає обов'язки та права державних органів, які здійснюють кримінально-виконавчу діяльність, а також права та обов'язки самого засудженого. Він передбачає регламентацію процедур виконання покарань, умов перебування засудженого в місцях позбавлення волі, правил взаємодії засуджених з адміністрацією кримінально-виконавчих установ, а також забезпечення їхніх прав та достоїнства. Основні принципи правового підходу:

- законність та додержання прав людини (всі заходи, пов'язані з виконанням покарань, повинні ґрунтуватися на законності та повазі до прав людини, забезпечуючи достойні умови перебування та виконання покарання);
- індивідуалізація підходу (кожен засуджений повинен мати право на індивідуальне відношення та урахування його особистих особливостей у процесі виконання покарання);
- принцип гуманності (виконання покарань має забезпечувати гуманне та поважне ставлення до засуджених, уникати будь-якої форми фізичного та

психологічного насильства);

- соціальна реабілітація (покарання має сприяти реабілітації та соціальній реінтеграції засуджених, забезпечуючи їм можливості для покращення, саморозвитку та відновлення у суспільстві);

- прозорість та відкритість (діяльність кримінально-виконавчих органів має бути прозорою та відкритою для громадськості, забезпечуючи доступ до інформації про умови відбування покарання та стан засуджених).

3. Педагогічний підхід, який покладається на використання виховних методів для впливу на засуджених з метою формування правопорядку та реабілітації. Він акцентує на важливості психологічної підтримки, навчання та розвитку особистості засуджених з метою їх подальшої соціальної адаптації та реабілітації. Основні аспекти педагогічного підходу:

- кожен засуджений розглядається як унікальна особистість з власними потребами, характером та рівнем здібностей; педагогічний підхід передбачає індивідуальне врахування цих особливостей у процесі виконання покарання та виправного впливу, спрямованого на їх виховання, розвиток та соціальну реабілітацію;

- підхід спрямований на підтримку саморозвитку та самовдосконалення засуджених шляхом надання можливостей для отримання освіти, навичок та професійної підготовки;

- засуджені повинні мати можливість змінити своє соціальне ставлення та інтегруватися в суспільство; педагогічний підхід спрямований на формування позитивних цінностей та підтримку соціальної адаптації;

- педагоги та спеціалісти з кримінально-виконавчої системи надають психологічну підтримку та допомогу засудженим у подоланні стресу, тривоги та інших негативних емоцій;

- підхід передбачає використання системи заохочення для стимулювання позитивної поведінки та досягнення успіхів у виконанні покарання.

4. Економічний підхід до кримінально-виконавчого обґрунтування

виконання покарання у виді позбавлення волі та виправного впливу на окремі категорії засуджених базується на раціональному використанні ресурсів та ефективному управлінні фінансовими аспектами виконання покарання. Основні принципи цього підходу:

- підхід передбачає мінімізацію витрат на утримання та функціонування кримінально-виконавчих установ, включаючи витрати на персонал, матеріально-технічне забезпечення та інші адміністративні витрати;
- підхід передбачає аналіз ефективності різних програм та проектів у сфері кримінально-виконавчої системи з метою визначення їхньої вартості та впливу на соціально-економічний розвиток;
- підхід передбачає ретельне фінансове планування та контроль за витратами у кримінально-виконавчій системі з метою забезпечення фінансової стабільності та ефективного використання ресурсів;
- підхід сприяє розвитку програм та проектів, спрямованих на підвищення економічної самостійності засуджених, таких як навчання професійним навичкам та підтримка у здобутті робочих місць після звільнення;
- підхід передбачає аналіз впливу кримінально-виконавчої політики на економічні показники, такі як зайнятість, економічний зріст та загальний рівень благополуччя суспільства.

Ці принципи економічного підходу спрямовані на забезпечення ефективного використання ресурсів у кримінально-виконавчій системі та досягнення максимального соціально-економічного ефекту в контексті виконання покарання та реінтеграції засуджених у суспільство.

Антропологічний підхід у кримінально-виконавчому обґрунтуванні виконання покарання у виді позбавлення волі та виправного впливу на окремі категорії засуджених базується на вивченні впливу соціокультурного середовища на засуджених, їх цінностей, уявлень, стереотипів та ідентичності, а також на аналізі взаємодії цих факторів з кримінально-виконавчою системою. Основні принципи антропологічного підходу у кримінально-

виконавчому обґрунтуванні виконання покарання включають:

- соціокультурний контекст, що враховує вплив соціокультурного середовища на засуджених, їх соціальні ролі, норми, цінності та способи сприйняття світу;

- індивідуальність та унікальність (засуджені розглядаються як унікальні індивідуальності, кожна з яких має свою історію, життєвий шлях, психологічні особливості та потреби);

- етнічна та культурна специфіка засуджених, їх традиції, звичаї та релігійні переконання;

- взаємодія з кримінально-виконавчою системою, їх ставлення до правопорушень, виконання покарання та реабілітації;

- адаптація та соціальна реінтеграція засуджених шляхом урахування їх соціокультурних особливостей та потреб.

Антропологічний підхід дозволяє краще розуміти засуджених як особистості, враховуючи їхні індивідуальні та культурні характеристики, та розвивати програми реабілітації та ресоціалізації, спрямовані на їхню успішну реінтеграцію у суспільство.

Синергетичний підхід до кримінально-виконавчого обґрунтування виконання покарання у виді позбавлення волі та виправного впливу на окремі категорії засуджених базується на взаємодії різних факторів та процесів у кримінально-виконавчій системі для досягнення синергетичного ефекту, тобто підсилення результатів через їх взаємодію. Основні принципи синергетичного підходу:

- глобальний погляд на систему, який передбачає розгляд кримінально-виконавчої системи як комплексної системи, де кожен її елемент взаємодіє з іншими для досягнення загальних цілей.

- врахування взаємодії елементів системи: засуджені, персонал установ, програми реабілітації та інші складові кримінально-виконавчої системи розглядаються як взаємопов'язані елементи, взаємодія яких сприяє досягненню синергетичного ефекту;

- здатність до адаптації (підхід передбачає здатність системи до саморегулювання та адаптації до змін у середовищі, що дозволяє досягти оптимальних результатів при виконанні покарання та реінтеграції засуджених);

- пошук оптимальних рішень та стратегій управління, що ґрунтуються на взаємодії різних елементів системи для досягнення синергетичного ефекту.

- зосередження на результаті (підхід акцентує увагу на досягненні конкретних результатів у виконанні покарання та реабілітації засуджених, які перевищують суму окремих дій та заходів).

Синергетичний підхід допомагає вдосконалити кримінально-виконавчу систему шляхом оптимізації взаємодії всіх складових елементів та досягнення синергетичного ефекту, що сприяє більш ефективному виконанню покарання та реінтеграції засуджених у суспільство.

Таким чином, розглянуті теоретичні підходи враховують індивідуальні потреби різних категорій засуджених, таких як неповнолітні, жінки, інваліди тощо, та ставлять за мету забезпечення їх правопорядку, безпеки та реабілітації.

В Україні покарання відбуваються у різних формах та типах відповідно до кримінально-виконавчого законодавства. Основні форми відбування покарань включають:

1. Позбавлення волі: один з основних видів покарання, коли особа позбавляється волі та утримується у виправних закладах або колоніях.

2. Обмеження волі: покарання, що передбачає обмеження прав та свобод засудженого, але не пов'язане з його позбавленням волі. Засуджений має обмеженість у пересуванні та виконанні певних дій.

3. Умовне засудження: вид покарання, коли суд засуджує особу до певного строку позбавлення волі, але виконання цього покарання може бути призупинено або замінено іншими видами покарань, якщо засуджений дотримується певних умов.

4. Громадські роботи: покарання, що передбачає виконання засудженим

певних робіт на громадських об'єктах або в місцях загального користування.

5. Штраф: покарання, що полягає у сплаті певної суми грошей як компенсації за вчинений злочин.

6. Домашні арешти: покарання, коли засуджений обмежується у своїй свободі та зобов'язаний перебувати у встановленому місці проживання.

7. Позбавлення спеціальних, військових чи почесних звань: покарання, що передбачає позбавлення особи певних звань чи нагород, які вона має.

Форми покарання можуть використовуватися окремо чи в комбінації з іншими видами покарань в залежності від серйозності злочину та індивідуальних обставин справи.

Проблема криміналізованих осіб з інвалідністю є дуже важливою з наукової та практичної точки зору. Давайте розглянемо кілька аспектів цієї проблеми:

- доступність правосуддя (особи з інвалідністю можуть зіштовхуватися з перешкодами у доступі до правосуддя через фізичні або когнітивні обмеження. Наприклад, вони можуть мати складнощі у доступі до судових будівель, розумінні правової мови чи взаємодії з правоохоронними органами);

- соціальна ізоляція (інвалідність може призвести до соціальної ізоляції, яка ускладнює взаємодію з іншими членами суспільства та може сприяти ризику вчинення злочинів або стикання з кримінальною діяльністю);

- насильство та злочини проти осіб з інвалідністю (особи з інвалідністю можуть бути більш вразливими до різних форм насильства та злочинів, включаючи фізичне, емоційне та економічне насильство);

- недостатня підтримка та адаптація (система кримінально-виконавчого обслуговування може не враховувати потреби та особливості інвалідних осіб, що призводить до недостатньої підтримки та адаптації в умовах покарання).

Розв'язання цих проблем потребує комплексного підходу та співпраці між правоохоронними органами, правозахисними організаціями, урядовими установами та громадськими організаціями, а також забезпечення доступності до правосуддя та соціальної підтримки для всіх членів суспільства, незалежно

від їхньої фізичної або психічної здатності.

Сьогодні можна стверджувати, що існуючий правовий механізм покарання людей з інвалідністю є недостатньо ефективним та офіційно запровадженим та потребує вдосконалення. Однією з головних соціальних проблем, що впливає на якість життя для таких ув'язнених у зоні перебування, є соціальна нерівність, яка відображається в умовах проживання, якості належного харчування, медичному обслуговуванні та щільності житлових площ, зовнішнє постачання ліків, можливість отримання платних медичних послуг, ліків тощо. Друга проблема – це відсутність зайнятості, яка, в першу чергу, окрім освітньої, виховної та реабілітаційної функцій, виступає важливим джерелом накопичення коштів на майбутнє та задоволення поточних потреб. Крім того, відсутність постійної роботи може опосередковано призвести до виникнення конфліктних ситуацій. Варто зазначити, що платні додаткові обстеження заважають комплексному та ефективному контролю, своєчасному виявленню та невідкладним заходам щодо запобігання захворюванням. Відсутність належних сучасних ліків впливає на ефективність лікування ув'язнених, оскільки вони не можуть фінансувати чи закуповувати ліки ззовні. Існує потреба в оновленні застарілого обладнання медичних підрозділів на більш сучасне обладнання та закупівлі нового [11].

Питання покарання засуджених інвалідів в місцях позбавлення волі є складним і потребує дотримання норм міжнародного права, законодавства кожної конкретної країни та міжнародних стандартів з прав людини. В юридичній літературі це питання досліджується як частина кримінального права, права виконання покарань, а також прав людини та міжнародного гуманітарного права. Деякі основні аспекти, які можуть бути обговорені в юридичній літературі з цього питання, включають:

1. Правовий статус інвалідів в системі кримінального права (дослідження статусу та прав засуджених інвалідів, їх прав на захист та гарантії в рамках кримінального процесу).

2. Умови утримання (аналіз умов утримання засуджених інвалідів у в'язницях та інших місцях позбавлення волі, включаючи питання доступу до медичної допомоги, адаптації приміщень до потреб інвалідів, психологічної підтримки тощо).

3. Реабілітація та соціальна адаптація (вивчення заходів з реабілітації та соціальної адаптації засуджених інвалідів після звільнення з місць позбавлення волі, включаючи питання навчання, працевлаштування, житлової та медичної допомоги тощо).

4. Міжнародні стандарти та права людини (аналіз міжнародних стандартів та законодавства, що регулюють права засуджених інвалідів, включаючи Конвенцію про права людини та інші міжнародні документ)и.

Це лише деякі аспекти, які можуть бути враховані в юридичній літературі щодо покарання засуджених інвалідів в місцях позбавлення волі. Тема є досить широкою і потребує багатогранного дослідження з різних правових, соціальних та гуманітарних перспектив.

Слід також зазначити, що з набранням чинності новим Кримінально-виконавчим кодексом України правове врегулювання питань посилення правового статусу засуджених взагалі та засуджених жінок, які є вагітними та мають дітей віком до 15 трьох років стало зрозуміліше. Той факт, що жінка займає особливе місце в суспільстві: вона є матір'ю, берегинею роду, визначає особливі вимоги, які пред'являє до неї суспільство, а також пояснює шкоду, яку завдає суспільству жіноча злочинність, яка сьогодні характеризується новими відмітними ознаками та якостями - підвищеною жорстокістю, агресивною спрямованістю, силовими засобами вирішення конфліктних ситуацій, підготовкою, висвітленням злочинних дій, причетністю до злочинів власних дітей.

Інтенсивне зростання жіночої злочинності відбувається на тлі зростання маргінальних явищ, таких як пияцтво, алкоголізм, наркоманія, проституція та торгівля людьми, що необхідно враховувати при проведенні виховної роботи під час відбування покарання. Під час перебування в місцях позбавлення волі

руйнуються сім'ї, втрачаються родинні зв'язки, близько 2/3 засуджених жінок взагалі не мають тривалого зв'язку з рідними, 40% не отримують посилок і передач, відповідно 6% не користуються житлом. Тому важливою стає ефективна організація виховної роботи в колонії. Фахівцями доведено, що тривале перебування жінок в ізоляції руйнує їх психіку, багато з них перебувають у депресивному стані, замкнуті, апатичні, байдужі до оточуючих, схильні до суїциду, інші, навпаки, стають агресивними, збудженими, неврівноваженими, схильними до режимних порушень [52]. У всіх колоніях створені кімнати психоемоційного розвантаження, психологи колонії проводять психодіагностичну та корекційну роботу, використовують групові та індивідуальні заняття, тренінг із засудженими на основі вивчення їх особистості з використанням різноманітних тестів і методик [28].

Жінки, які перебувають у місцях позбавлення волі під час вагітності, а також матері-годувальниці стикаються з величезними проблемами, оскільки виправні колонії – далеко не ідеальні місця для виховання дітей, а розлучення маленьких дітей з матерями – не вихід із в'язниці [8].

Міжнародні норми і стандарти вводять спеціальний термін – «вразливі засуджені» – ті, хто має підвищений ризик бути позбавленими волі через вік, стать, етнічну приналежність, стан здоров'я, правовий та політичний статус [37]. Жінки завжди вважалися однією з таких категорій. Враховуючи вразливість засуджених жінок, КВК України передбачає деякі особливості відбування покарання у вигляді позбавлення волі жінок, зокрема розширює обсяг прав вагітних жінок--годувальниць, і жінок, які мають дітей віком до трьох років [38].

Вчинення вагітною жінкою злочину, передбаченого статтею 66 Кримінального кодексу України [34], пом'якшує покарання. Більшість норм кримінального законодавства передбачає менш сувору кримінальну відповідальність для жінок, які мають неповнолітніх дітей. Тому така жінка може бути засуджена до позбавлення волі лише у виняткових випадках з урахуванням вчиненого злочину або підвищеного особистого ризику [8].

Г. С. Резніченко вважає, що ці проблеми є актуальними і мають бути вирішені якнайшвидше. Оскільки цей вид покарання характеризується високим ступенем репресивності, він призводить до негативних змін в особистості злочинця і в більшості випадків спричиняє втрату злочинцем суспільно корисних зв'язків із суспільством, що дозволяє йому повернутися до злочинної діяльності. Під час здійснення кримінального правосуддя стає важливим досліджувати індивідуальні характеристики жінок-правопорушниць під час судового процесу та коли суди визначають, чи є рівень державного примусу відповідним, справедливим і достатнім для досягнення основної мети покарання жінок-правопорушниць. Крім того, вони становлять основу (поряд з іншими факторами) для диференційованого ставлення та індивідуалізації виконання покарань, застосування заохочень, стягнень, зміни умов тримання таких правопорушників під час відбування покарання. Важливість диференціації та індивідуалізації процедури позбавлення волі засуджених жінок залежить від необхідності наближення цієї процедури до міжнародних принципів і норм та виконання рекомендацій міжнародних організацій у сфері покарань. Актуальність цієї конкретної категорії досліджень полягає в тому, що більшість ув'язнених жінок – це жінки (майже 70 відсотків), які були вперше засуджені до в'язниці. Крім того, в установах, призначених для тримання жінок, вперше засуджених до позбавлення волі, утримуються особи, засуджені за тяжкий злочин, незалежно від наявності та кількості судимостей [57].

Підсумовуючи, зазначимо, що сучасна кримінально-виконавча система потребує суттєвого концептуального реформування.

Враховуючи це та з метою підвищення ефективності соціальної реабілітації та реінтеграції жінок, звільнених з місць позбавлення волі, вважаємо за доцільне прийняти Закон України «Про реінтеграцію в суспільство жінок, звільнених з місць позбавлення волі», яким передбачити:

- посилення професійної підготовки засуджених жінок з метою забезпечення їх подальшого працевлаштування;

- регіональний моніторинг та впровадження найбільш необхідної експертизи в організаціях професійного навчання;
- створення договірних відносин щодо навчання та працевлаштування засуджених жінок під час відбування покарання та після звільнення.

1.3. Тенденції гуманізації кримінально-виконавчого законодавства України

Сучасна ситуація в системі кримінально-виконавчого законодавства є досить складною і визначається актуальними проблемами пенітенціарної системи, вирішення яких є одним із головних завдань держави, зокрема:

- умови утримання засуджених у СІЗО та осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, не відповідають мінімальним міжнародним стандартам і інколи прирівнюються до тортур;
- ізолятори ув'язнених і злочинців переповнені. Сьогодні Україна має один із найвищих показників щодо кількості осіб, які тримаються в установах виконання покарань;
- зростання захворюваності на туберкульоз, ВІЛ-інфекцію та інші епідемії серед ув'язнених і правопорушників;
- недостатнє матеріально-технічне забезпечення установ, відповідальних за виконання покарань, ситуація ускладнюється тим, що Державний департамент України з питань виконання покарань не ефективно використовує бюджетні кошти на виконання покарань (за висновками Рахункової палати);
- низький рівень кваліфікації кадрового забезпечення установ та установ, відповідальних за виконання судових рішень.

Проблеми та зростаюча криза у пенітенціарній системі вимагають термінових дій з боку держави для їх вирішення.

Гуманізація кримінально-виконавчого законодавства в Україні має визначати ряд напрямів, спрямованих на покращення умов виконання покарань та захист прав осіб, які перебувають під владою держави. Ось деякі ключові аспекти цих тенденцій:

1. Зниження використання покарань, пов'язаних із позбавленням волі в Україні, є однією з ключових тенденцій кримінально-виконавчої політики. Ця тенденція має на меті зменшення чисельності осіб, які перебувають у в'язницях, а також підвищення ефективності та гуманності системи покарань, шляхом розроблення альтернативних видів покарань, таких як умовне засудження, альтернативні форми виправних робіт тощо. Ось деякі фактори та заходи, які сприяють цій тенденції:

1.1. Альтернативні види покарань.

В Україні здійснюється розробка та впровадження альтернативних видів покарань, які не пов'язані з позбавленням волі з метою зменшення використання позбавлення волі як основного виду покарання та сприяння реінтеграції засуджених у суспільство. Деякі з найбільш поширених альтернативних видів покарань в Україні:

- умовне засудження (засуджений отримує покарання у вигляді строку, який не відбувається, якщо він утримується від вчинення нових злочинів або виконує умови, які накладені судом);

- виправні роботи (засуджені можуть бути направлені на виконання виправних робіт у встановленому порядку, що може включати громадсько-корисні роботи, які спрямовані на благо громадськості);

- обмеження волі (суд може накласти обмеження на свободу руху або діяльність особи під час відбуття покарання);

- умовне звільнення (засуджені можуть бути умовно звільнені з відбування покарання, якщо вони відповідають певним умовам, включаючи зміну поведінки та проходження програм реабілітації);

- електронний моніторинг (засудженим може бути накладено обмеження та відшкодовано руху за допомогою системи електронного моніторингу).

1.2. Реформа кримінально-виконавчої системи. В рамках реформи кримінально-виконавчої системи проводяться заходи щодо оптимізації роботи в'язниць, впровадження сучасних стандартів утримання та реабілітації засуджених з метою зміцнення прав людини, підвищення ефективності виконання кримінальних покарань та реабілітації засуджених. Основні напрями реформування включають такі аспекти:

- гуманізація умов утримання (зусилля спрямовані на покращення умов перебування засуджених у в'язницях, забезпечення їхніх основних прав та гідного стандарту життя. це включає ремонт та модернізацію установ виконання покарань, покращення медичного обслуговування, забезпечення доступу до освіти та професійної підготовки);

- розвиток альтернативних видів покарань (з метою зменшення навантаження на в'язниці та підвищення ефективності кримінально-виконавчої системи розвиваються альтернативні види покарань, такі як умовне засудження, виправні роботи, обмеження волі тощо);

- підвищення ефективності реабілітації (робиться акцент на програмах реабілітації та ресоціалізації засуджених з метою підготовки їх до повернення у суспільство після звільнення. це включає освітні та професійні програми, психологічну підтримку, підтримку зайнятості та реінтеграційну підтримку);

- зменшення перевантаження в'язниць (розробляються стратегії для зменшення кількості засуджених у в'язницях шляхом збільшення використання альтернативних видів покарань, зменшення обсягу попереднього тримання під вартою та впровадження більш гуманних та ефективних підходів до кримінальної юстиції);

- підвищення професійного рівня працівників системи виконання покарань та інших учасників кримінально-виконавчої системи для забезпечення високого рівня професійної етики та якості надання послуг.

Ці заходи спрямовані на створення сучасної, гуманної та ефективної кримінально-виконавчої системи, яка відповідає міжнародним стандартам та вимогам прав людини.

1.3. Законодавчі зміни.

Україна постійно вносить зміни до кримінального законодавства з метою розширення можливостей застосування альтернативних видів покарань та зменшення застосування позбавлення волі як основного виду покарання, що є важливим кроком у напрямку гуманізації кримінальної юстиції та покращення ефективності кримінально-виконавчої системи. Деякі зміни, які можуть бути внесені, включають:

1.3.1. Розширення переліку альтернативних видів покарань (законодавство може передбачати більше альтернативних видів покарань, таких як виправні роботи, виправні послуги, електронний нагляд, умовне засудження, альтернативні програми реабілітації тощо, що дозволить судам мати більше варіантів вибору покарання, що краще відповідає конкретній ситуації).

1.3.2. Зміна критеріїв застосування позбавлення волі (законодавство може передбачати строгі критерії для застосування позбавлення волі, наприклад, врахування ступеня серйозності злочину, попереднього кримінального запису засудженого, його соціального статусу, сімейних обставин тощо).

1.3.3. Розробка програм альтернативних покарань (законодавство може передбачати розробку та впровадження спеціалізованих програм альтернативних покарань, спрямованих на реабілітацію та соціальну реінтеграцію засуджених. Ці програми можуть включати освітні, професійні, психологічні та медичні послуги).

1.3.4. Підвищення контролю та нагляду за виконанням альтернативних покарань (законодавство може передбачати механізми контролю та нагляду за виконанням альтернативних покарань, щоб забезпечити їх ефективність та відповідність вимогам закону).

1.3.5. Стимулювання використання альтернативних покарань (законодавство може передбачати стимули для судів та інших органів кримінальної юстиції для використання альтернативних видів покарань,

наприклад, встановлення спеціальних програм або фінансових пілг).

Ці зміни спрямовані на зменшення перевантаження в'язниць, покращення умов утримання засуджених та забезпечення їхньої реабілітації та соціальної реінтеграції.

1.4. Стимулювання реінтеграції засуджених.

Система кримінально-виконавчого обслуговування активно сприяє реінтеграції засуджених у суспільство після звільнення, що може сприяти зниженню рецидиву та відновленню позитивного статусу відповідних осіб.

Для досягнення цієї мети важливо впровадження різноманітних програм та заходів:

- професійна та освітня реабілітація (програми професійної підготовки та навчання допомагають засудженим отримати нові навички та кваліфікацію для успішного працевлаштування після звільнення. Освітні програми також можуть підвищувати рівень освіти засуджених, що полегшує їх соціальну адаптацію).

- психологічна підтримка та консультування можуть допомогти засудженим впоратися зі стресом та адаптуватися до життя у суспільстві після відбуття покарання.

- соціальна реінтеграція (програми соціальної підтримки, включаючи допомогу у пошуку житла, роботи та інших аспектів життя, можуть забезпечити засудженим необхідну підтримку для успішної реінтеграції у суспільство).

- медична реабілітація (доступ до медичних послуг та програм реабілітації може допомогти засудженим подолати проблеми зі здоров'ям, що можуть перешкоджати їхній повноцінній реінтеграції у суспільство).

- підтримка після звільнення, включаючи моніторинг та підтримку їх адаптації до нових умов життя.

Ці заходи спрямовані на створення більш гуманної та ефективної системи кримінально-виконавчого обслуговування, де позбавлення волі залишається останнім резервом і застосовується тільки у випадках, коли інші

види покарань недостатньо ефективні або неможливі.

2. Покращення умов утримання засуджених є важливим аспектом кримінально-виконавчої системи, який може сприяти їх реабілітації та підтримці.

У зв'язку з ратифікацією міжнародних договорів та зобов'язань перед міжнародними організаціями, Україна здійснює заходи для покращення умов утримання осіб у в'язницях, що включає в себе:

- забезпечення медичного обслуговування та соціальної підтримки;
- забезпечення безпеки установ утримання та безпеки засуджених від інших осіб є пріоритетним завданням;
- забезпечення належних умов життя для засуджених, таких як належне харчування, доступ до води та санітарно-гігієнічні умови, може покращити їх фізичне та психічне благополуччя;
- забезпечення доступу до медичної допомоги та психіатричної допомоги для засуджених, які цього потребують;
- надання доступу до програм реабілітації та навчання може допомогти засудженим отримати нові навички та підготувати їх до успішного повернення до суспільства після звільнення;
- забезпечення прав та гідного ставлення до засуджених, що може включати відповідне ставлення персоналу, забезпечення доступу до правової допомоги та забезпечення можливості звертатися з скаргами та пропозиціями.

3. Захист прав засуджених є важливою складовою кримінально-виконавчої системи та правової системи загалом.

Україна зосереджує увагу на захисті прав осіб, які перебувають під владою держави, що включає в себе гарантування права на справедливий судовий процес, захист від побиття та насильства, доступ до медичної допомоги, право на релігійні практики тощо. Ось кілька ключових аспектів захисту прав засуджених:

- законодавство та міжнародні стандарти щодо поведінки та умов утримання в установах виконання покарань;

- доступ до правової допомоги, включаючи можливість консультацій з адвокатами та захисту в суді;
- забезпечення гідної поведінки персоналу установ виконання покарань згідно етичних та професійних стандартів стосовно ставлення до засуджених;
- моніторинг умов утримання та звітність стан справ у кримінальних установах;
- захист від будь-якого виду насильства та зловживань з боку персоналу або спів'язнених;
- можливості апеляції та оскарження рішень, які стосуються їхнього статусу та умов утримання.

4. Реабілітація та ресоціалізація засуджених.

Замість простого покарання, сучасні підходи до кримінально-виконавчої політики спрямовані на реабілітацію та ресоціалізацію засуджених, що означає надання можливостей для навчання, професійної підготовки та соціальної адаптації, щоб після звільнення засуджені могли успішно інтегруватися в суспільство.

Реабілітація та ресоціалізація засуджених є процесами, які вимагають інтегрованого підходу та співпраці різних секторів суспільства, включаючи правоохоронні органи, установи виконання покарань, громадські організації та інші зацікавлені сторони.

Загалом, гуманізація кримінально-виконавчого законодавства в Україні відображає загальну тенденцію суспільства до захисту прав людини та підвищення якості правосуддя.

Міністерство юстиції та Національна комісія із зміцнення демократії та утвердження верховенства права розробляють проект концепції національної політики для сектора кримінального правосуддя. Серед іншого, ця концепція визначатиме розвиток національних пріоритетів у сфері кримінального права та кримінального процесу, зокрема щодо їх узгодження з європейськими стандартами (наприклад, щодо застосування утримання під вартою, призначення особливих випадків позбавлення волі, запровадження системи

пробації тощо).

Важливо також, що Міністерство юстиції розробило план екстрених заходів, спрямованих на покращення стану системи виконання покарань, та Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках. «Метою Стратегії є створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань, що гарантуватиме безпеку суспільства і забезпечуватиме соціальну адаптацію засуджених та осіб, взятих під варту» [34].

«Згідно аналіз поточного стану справ у пенітенціарній системі протягом останніх років вдалося досягти таких результатів: утворено нові органи та установи, зокрема Департамент з питань виконання кримінальних покарань як міжрегіональний територіальний орган Мін'юсту із статусом юридичної особи публічного права, державні установи “Центр пробації”, “Генеральна дирекція Державної кримінально-виконавчої служби України”, “Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України”; створено Єдиний реєстр засуджених та осіб, взятих під варту; проведено заходи з оптимізації діяльності установ виконання покарань та їх підприємств; частково здійснено ремонти камер, будівель та споруд установ виконання покарань і слідчих ізоляторів з метою покращення умов утримання засуджених та осіб, взятих під варту; забезпечено постачання до установ виконання покарань та слідчих ізоляторів продуктів харчування належної якості, переглянуто та розширено переліки продуктів харчування, предметів першої потреби, інших речей та предметів, які засуджені та особи, взяті під варту, можуть отримувати в посилках (передачах) та бандеролях, купувати в крамницях слідчих ізоляторів, установ виконання покарань і зберігати при собі; створено умови для функціонування мультирежимних установ виконання покарань; розширено можливості доступу засуджених до Інтернету; частково впроваджено систему ефективного відеомоніторингу (центри відеомоніторингу, GPS-трекери, портативні відеореєстратори); запроваджено модель здійснення альтернативних заходів та санкцій

(пробації), яка передбачає поєднання нагляду та надання соціальної, психологічної та іншої підтримки для забезпечення виправлення засуджених і їх повернення до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві; удосконалено нормативно-правову та організаційну базу діяльності органів пробації, розроблено національні інструменти пробації (оцінка ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, індивідуальний план роботи із засудженими, пробаційні програми, оцінка якості роботи персоналу тощо); забезпечено впровадження важливої складової кримінальних проваджень - досудової доповіді; створено модель ювенальної пробації, що сприяє забезпеченню інтересів дитини, яка перебуває у конфлікті із законом, у великих містах утворено мережу центрів ювенальної пробації; забезпечено евакуацію засуджених та осіб, взятих під варту, до більш безпечних місць тримання; адаптовано систему роботи уповноважених органів з питань пробації в умовах воєнного стану (створено робочі місця на більш безпечних територіях для працівників, що виїхали з тимчасово окупованих територій або територій, на яких ведуться активні бойові дії, узгоджено порядок виконання судових рішень стосовно засуджених, звільнених з випробуванням, яких було мобілізовано до Збройних Сил України, під час іспитового строку); створено систему взаємодії між державними органами та громадськими організаціями з надання послуг суб'єктам пробації, необхідних для мінімізації ризиків вчинення повторних кримінальних правопорушень та забезпечення безпеки громади, запроваджена волонтерська діяльність у пробації» [34].

Ще необхідно вжити для подолання кризової ситуації в пенітенціарній системі низку заходів щодо розвитку органів і установ виконання покарань, покращення соціально-побутового та матеріально-технічного забезпечення працівників кримінально-виконавчої системи та підвищення їх кваліфікаційного рівня.

Ще одним важливим напрямком роботи Міністерства юстиції є вдосконалення кримінального, процесуального та виконавчого кримінального

законодавства.

Зокрема, Міністерство юстиції розробило законопроекти, спрямовані на внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Кримінально-виконавчого кодексів України.

Зміни до Кримінального кодексу України передбачають гуманізацію кримінального законодавства у випадках застосування державою невинувато жорстоких покарань, тим самим розширивши можливість застосування покарань, альтернативних позбавленню волі. Дуже часто тюремне ув'язнення призначається особі, яка не заслуговує такого суворого покарання лише тому, що законодавець не передбачив іншого покарання.

Зміни до Адміністративного кодексу спрямовані на усунення законодавчих прогалин, які призвели до порушення прав людини у пенітенціарній системі та виявлені у звітах міжнародних та національних правозахисних організацій. Чинний Кримінальний кодекс України був прийнятий у 2003 році та набув чинності 1 січня 2004 року. Він містить багато нових і прогресивних положень, але водночас він містить багато норм, характерних для Виправно-трудоного кодексу України, який не відповідає сьогоднішній дійсності.

У Мін'юсті вважають, що основні запропоновані зміни до кримінально-виконавчого законодавства допоможуть створити належні умови для виконання покарань:

- перегляд цілей кодексу, які полягають у покаранні та створенні умов для виправлення та попередження нових злочинів;
- розширення громадського контролю. Так, члени Європейського комітету із запобігання катувань, голова та члени спостережних комісій мають доступ до пенітенціарних установ без спеціального дозволу. Крім того, це право поширюється також на Міністра юстиції України та посадових осіб, які його представляють у Міністерстві юстиції України та його територіальних органах;
- скасувати утримання жінок у дільницях посиленого контролю;

- приведення мінімальної житлової площі ув'язненого до європейських стандартів 4 м² проти чинного стандарту 3 м²;
- збільшення кількості телефонних дзвінків. Замість того, щоб здійснювати один дзвінок на місяць, встановлюється необмежена кількість дзвінків;
- можливість виходу з дисциплінарної установи для осіб, які перебувають в установах мінімального режиму з полегшеними умовами та засуджених до обмеження волі;
 - не містить вимог щодо примусової праці для правопорушників;
 - дозвіл необмеженого отримання посилок і дозвіл ув'язненим у в'язницях мінімального рівня безпеки також отримувати пошту без перевірки;
 - змінено умови тримання засуджених до довічного позбавлення волі;

Слід також підкреслити, що запровадження нового інституту кримінального провадження – укладення угод – надає додаткові можливості для ефективного захисту прав учасників кримінального процесу. Крім того, суди обрали запобіжні заходи у вигляді домашнього арешту та грошової застави, що значно зменшило кількість осіб взятих під варту. На сьогоднішній день, за статистикою, в українських СІЗО за економічні злочини не залишилося нікого, зросла кількість виправданих.

Тобто, виходячи з вищевикладеного, робимо висновок, що після набрання чинності нового Кримінально-процесуального кодексу України спостерігається тенденція до гуманізації у сфері кримінального судочинства, оскільки основним його положенням є неухильне дотримання прав людини; прав, що гарантують фактичну рівність процесуальних можливостей сторін у кримінальному процесі та встановлюють змагальність сторін. Він відображає європейські стандарти та європейську практику судового розгляду кримінальних справ, встановлює процесуальну рівність та змагальність сторін, розширює права підозрюваних і потерпілих, оновлює процедури попереднього розслідування та вдосконалює судовий розгляд та перегляд судових рішень.

Висновки до першого розділу

Розглянуто сутність органів, відповідальних за виконання кримінального права, з урахуванням розвитку законодавства та його взаємодії з іншими державними установами та громадськими організаціями. Вважається, що система кримінальних санкцій та адміністративних стягнень - це сукупність державних органів і установ, які здійснюють діяльність, пов'язану з виконанням кримінальних санкцій. Вони мають особливий статус і перебувають між собою у підпорядкованих відносинах. Система і тип санкцій залежать від соціальних, політичних, культурних і моральних концепцій, які панують у суспільстві. Тому кримінальне право має бути пристосоване до суспільного способу життя, економічних і фінансових умов і сформованих на цій основі правових і моральних правил.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІТИКО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ВИМІРИ НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УСТАНОВАХ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

2.1. Системи виконання покарань у контексті міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини

Міжнародні стандарти поводження із засудженими – це прийняті на міжнародному рівні норми, принципи та рекомендації у сфері виконання покарань та в діяльності установ і органів, відповідальних за виконання покарань. «Міжнародні стандарти поводження із засудженими сконцентрували досвід кримінально-адміністративної практики та гуманістичного спрямування пенітенціарних систем:

а) звернути увагу на правила поводження з особами, позбавленими волі (Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими, Європейські тюремні правила);

б) правила застосування заходів, не пов'язаних з позбавленням волі» [45-47].

1. Відповідно до положень Мінімальних стандартних правил ув'язнені (засуджені) мають право: «на окреме ліжко відповідно до національних чи місцевих норм, а також забезпечення окремими постільними речами (ч. 1 ст. 9); на якісне триразове харчування їжею, достатньо калорійною для підтримання його здоров'я і сил (ч. 1 ст. 20); на своєчасне надання медичної допомоги та у разі необхідності – забезпечення його належним лікуванням (ст. 22); на виплату компенсацій у зв'язку із каліцтвом, отриманим на виробництві, або професійного захворювання (ч. 2 ст. 74); на нормований

робочий день, відповідно до національного законодавства та забезпечення права на відпочинок (ст. 71-76); на пільги, які передбачені кримінально-виконавчим законодавством окремої держави (на умовно-дострокове звільнення, звільнення від покарання у зв'язку із хворобою тощо) (ст. 70); на повагу до честі та гідності, не допускання застосування до них жорстких, нелюдських або принизливих видів покарання за дисциплінарні проступки (ст. 31-32); на вільний доступ до інформації, яка стосується його прав та обов'язків, роз'яснення порядку подання скарг на дії (бездіяльність) працівників виправного закладу до вищестоящих органів (ч. 1 ст. 35); на задоволення своїх релігійних потреб (ст. 42); на негайне інформування членів своєї сім'ї про своє ув'язнення або переведення в інший заклад (ст. 44). Жіночі установи повинні мати особливі приміщення для догляду за вагітними жінками і породіллями (ч. 1 ст. 23). Умови тримання осіб, засуджених до позбавлення волі, не повинні: додатково призводити до обмежень, зумовлених фактом ізоляції; обмежувати права і свободи людини і громадянина (ч. 1 ст. 60). Таким чином, Мінімальні стандартні правила поведження з в'язнями складають міжнародно-правовий інститут захисту прав людини, засудженої до позбавлення волі, як елемент єдиної системи міжнародного кримінально-виконавчого права» [45-47].

Мінімальні правила поведження з ув'язненими та Європейські тюремні правила містять стандартні рекомендації, положення, викладені в цих документах, не мають обов'язкової юридичної сили, і це чітко зазначено у вступі, який визначає статус цих правил. Однак стандарти поведження з ув'язненими, встановлені Організацією Об'єднаних Націй і Радою Європи, визнаються міжнародними організаціями, урядами та неурядовими організаціями, зокрема органами влади в місцях позбавлення волі [10].

Метою цих двох документів є не нав'язування зразкової системи пенітенціарних установ, а радше визнання того, що пенітенціарні системи в різних країнах уже відповідають вищим стандартам. Мінімальні правила поведження з ув'язненими та Європейські тюремні правила призначені лише

для надання рекомендацій щодо створення загально визнаних мінімальних гуманних умов утримання ув'язнених, що забезпечує повагу до людської гідності. Водночас відправною точкою міжнародного документа є те, що через відмінності в правових, соціальних, економічних і географічних умовах у різних країнах стандарти поведження з ув'язненими, запропоновані в міжнародному документі, не можуть бути досягнуті відразу і всюди на території країни. Водночас Стандарти поведження з ув'язненими, офіційно встановлені міжнародним співтовариством, є лише керівними принципами для управління пенітенціарними установами та мають на меті створити мінімальні умови відповідної гуманності та поваги. Залежно від обсягу зобов'язань, що впливають із застосування міжнародних стандартів у деяких національних кримінальних законах, деякі положення є обов'язковими в системах національного кримінального права, а інші вважаються рекомендаціями щодо впровадження, адаптованими до соціально-економічних умов, які необхідно створити.

2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП) є одним із основних міжнародних правових документів, що стосуються прав людини. Прийнятий Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй (ООН) у 1966 році, він набув чинності у 1976 році. МПГПП визначає і захищає ряд основних прав і свобод, які мають кожна людина: стаття 6: «Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя». Стаття 7: «Нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або принижуючому гідність поведженню чи покаранню. Зокрема, жодну особу не може бути без її вільної згоди піддано медичним чи науковим дослідям». Стаття 8: 1. Нікого не можуть, держати в рабстві: рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах. 2. Нікого не можуть держати в підневільному стані. 3. а) Нікого не можуть приневолювати до примусової чи обов'язкової праці. Стаття 9: 1. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою.

Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом. Стаття 10: 1. «Всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі». Стаття 11: «Ніхто не може бути позбавлений волі на тій лише підставі, що він не в змозі виконати якоесь договірне зобов'язання». Стаття 14 : «1. Всі особи є рівними перед судами і трибуналами. Кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його права та обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону»... [49].

Це лише деякі з прав, закріплених у МПГПП. Країни, які ратифікували цей пакт, зобов'язані дотримуватися його положень та забезпечувати його реалізацію в своїй внутрішній законодавчій та правопорядковій діяльності.

3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, забороняє будь-яку форму катування чи жорстокого поводження з будь-якою особою, включаючи засуджених.

Відповідно до положень Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, термін «катування» означає умисне заподіяння сильного болю або страждань особі, тілу, або будь-яку поведінку, з метою отримати інформацію або зізнання від особи або третьої сторони, щоб покарати особу або третю сторону за вчинені або підозрювані дії, а також для «залякування або примусу до особи або третьої сторони», або з будь-якої причини, заснованої на будь-якому типі дискримінації, якщо така біль або страждання заподіяні державним службовцем чи іншою особою з їх відома чи згоди або з ініціативи посадової особи чи іншої особи під час виконання ними службових функцій. Термін не включає біль або страждання, спричинені виключно юридичними санкціями, невід'ємними або випадковими. Водночас Конвенція робить крок до

альтернативного визначення «катування» в ситуаціях, коли державне законодавство чи інші міжнародні акти передбачають ширше тлумачення або застосування «катування».

На основі порівняння спробуємо проаналізувати дотримання прав ув'язнених в Україні та інших країнах за міжнародними стандартами; продемонструвати необхідність покращення умов тримання засуджених в установах виконання покарань в Україні та, відповідно, вдосконалення системи захисту прав людини від катувань і жорстокого поводження з боку держави, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження; визначення переваг і недоліків, можливостей і загроз у контексті можливого створення в Україні установ виконання покарань міжнародного типу; запропоновані шляхи вирішення проблеми жорстокого поводження з ув'язненими в Україні.

Аналіз дотримання Україною наступних принципів кримінального права та міжнародних стандартів поводження зі злочинцями свідчить:

- демократичні принципи – права осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, не повинні бути серйозно обмежені. «Кожна людина має право на визнання її правосуб'єктності» незалежно від її правового статусу (ст. 16 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права) [49];

- принцип законності – «Усі люди рівні перед законом і мають право без будь-якої різниці на рівний їх захист перед законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації» (ст. 7 Загальної декларації прав людини) [20; 19]. Цей принцип також відображено в Основному Законі України та багатьох статтях Основного Закону України. Правило 6 Мінімальних стандартних правил поводження з ув'язненими;

- принцип гуманності – засуджені «засуджені особи «мають право на гуманне ставлення і повагу до честі і гідності, які притаманні людській особі» (ст. 10 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права) [49];

– принцип невідворотності покарання – засуджений повинен відбувати покарання, правильно визнавати певні межі своїх прав, переносити душевні страждання та відповідати встановленим вимогам (ст. 65 Мінімальних стандартних правил поводження з ув'язненими) [45] ;

- принцип рівності засуджених перед законом – принцип, відповідно до якого будь-яка дискримінація за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального статусу, економічного становища, сімейного чи соціального походження не поширюється на прийняти цю позицію.

Таким чином, норми національного законодавства в основному відповідають викладеним у європейських документах, які визначають загально-гуманістичні підхід до засуджених, не пов'язаних з позбавленням волі. Однак у цьому напрямку все ще є певні прогалини.

Враховуючи вищевикладене, доходимо висновку, що лише правильне розуміння та дотримання принципів гуманістичного спрямування може забезпечити належні умови для законодавчого забезпечення відповідних процедур виконання смертної кари.

2.2. Зарубіжний досвід застосування покарань, альтернативних позбавленню волі

Одним із показників розвитку правової держави є гуманізація всіх соціально-економічних і політичних процесів, що відбуваються в суспільстві. Передусім це стосується організації та діяльності установ виконання покарань. Реабілітація правопорушників і попередження вчинення ними чи іншими особами нових злочинів є цілями і результатами діяльності правоохоронних органів і відомств, відповідальних за кримінальні правопорушення. Реалізація Кримінального кодексу України. Головне завдання України – виправлення та

ресоціалізація злочинців – вже багато років залишається незадовільним, а матеріально-побутові умови в установах виконання покарань не відповідають елементарним вимогам, не кажучи вже про міжнародні стандарти. Криза кримінально-адміністративної системи вплинула на всі основні напрями в законодавчій та організаційній сфері – освіту, політичну владу, сім'ю, кадри тощо.

За останні десять років майже всі країни Східної та Центральної Європи створили системи пробації. Кожна країна обрала власну систему пробації на основі ефективного багаторічного досвіду функціонування систем пробації країн Західної Європи [3].

Як альтернатива ув'язненню, пробація передбачає нагляд за правопорушником, який залишається в суспільстві, але суд накладає на нього певні зобов'язання та обмеження. Правила вимагають від нього відвідувати денний центр пробації, регулярно зустрічатися з офіцерами пробації, брати участь у певних видах діяльності, визначених правилами пробації, і демонструвати законну поведінку. Цю санкцію застосовують органи пробації, основною метою яких є захист суспільства, запобігання рецидиву злочинів та сприяння реінтеграції правопорушників у суспільство [13].

Щоб зрозуміти, як організовано виконання кримінальних покарань у різних частинах світу, необхідно зрозуміти, як ці проблеми вирішуються у Великій Британії, Німеччині, Франції, США та Швейцарії.

У Німеччині позитивною можна вважати практику примусу злочинців до пріоритетного виведення коштів на окремі рахунки для забезпечення матеріальної підтримки на період коригування після звільнення. Цієї суми має бути достатньо для утримання самого злочинця та його родини протягом чотирьох тижнів [18; 38]. У Німеччині покарання пом'якшене за ст. 11 Закону «Про виконання покарання у вигляді позбавлення волі», у тому числі виконання робіт поза установою виконання покарань з наглядом або без нагляду, залишення установи для виконання покарань на певний строк із супроводом або без супроводу працівника установи, а також залишення на

певний строк, відповідно до ст. 13 та ч.ч. 3, 4 ст. 15 надається дозвіл на виїзд з місця позбавлення волі [19]. Згідно зі § 11 Закону про виконання покарання у вигляді позбавлення волі Німеччини надання права працювати за межами пенітенціарної установи, як під наглядом, так і без нагляду, є суттєвим реабілітаційним заходом під час відбування покарання. речення. Такий вид зайнятості засуджених має певні позитивні наслідки: особистість усвідомлює суспільну значущість виконуваної роботи; можливість навчання та підвищення кваліфікації поза закладом. Робота поза межами пенітенціарних установ доступна лише правопорушникам, які демонструють бажання досягти своїх цілей у місцях позбавлення волі.

Так, позитивною стороною виконання вироків у Франції є те, що пенітенціарна система країни є частиною Міністерства юстиції та безпосередньо підпорядкована адміністративному органу під назвою «Administration Pénitentiaire». Проте Франція (як і більшість інших європейських країн) обережно запроваджує такі санкції, як тюремне ув'язнення та запобіжні заходи, такі як затримання, для своїх громадян, справедливо вважаючи, що ізоляції людини від суспільства в більшості випадків недостатньо. Допоможіть йому у виправленні та ресоціалізації. У Франції широко використовуються такі заходи, як умовне покарання, суспільно корисні роботи та штрафи.

Кримінальний кодекс Франції передбачає за хорошу поведінку, серйозне ставлення до праці та навчання, активну участь у роботі самодіяльних організацій, а також загальні заохочення (кількість посилок, побачень залежно від засудженого та стадії) для правопорушників такі заохочення: 1) надання права брати участь у культурно-освітніх та спортивних заходах за межами **виховної колонії** разом із працівниками колонії; 2) надання права брати участь у культурно-освітніх та спортивних заходах за межами **виховної колонії** разом з батьками або іншими близькими родичами (щодо неповнолітніх) право на вихід із **виховної колонії**; 3) якнайшвидший перехід із суворих умов відбування покарання на звичайні умови відбування покарання тощо.

Усі ці заходи надихають ув'язнених на хорошу поведінку на високому рівні. Перші два елементи особливо впливають на неповнолітніх, які часто виявляють інтерес до культурних, освітніх і спортивних заходів, а також до участі в інших розважальних закладах за межами в'язниці. Третє заохочення передбачає звільнення від одного з найсуворіших дисциплінарних стягнень. Правопорушникам видається цивільний одяг, якщо вони мають право брати участь у культурно-просвітницьких і спортивних заходах за межами **виховної колонії** в оточенні працівників цієї колонії та залишати **колонію** у супроводі своїх батьків, заступників або інших близьких родичів. Час перебування поза **виховної колонії** визначається керівником групи і не повинен перевищувати 8 годин [10, с. 87]. Як ми бачили, французьке законодавство передбачає додаткові засоби просування, які сприяють ресоціалізації та особистісному розвитку особистості, таким чином компенсуючи нереалізовані психологічні аспекти в підлітковому віці.

У Великій Британії серйозно ставляться до релігійних переконань ув'язнених, тому біля в'язниць часто діють цілі релігійні комплекси, храми для протестантів, католиків і мусульман. Крім того, молоді британці, які перебувають у в'язниці, мають можливість дистанційно навчатися в університеті та вивчити ремесло. Тому після звільнення колишні злочинці мають можливість знайти гідну роботу.

Кримінальний кодекс Швейцарії передбачає умовне покарання, якщо строк покарання не перевищує 18 місяців. Обов'язковою умовою для виконання такого покарання є оцінка суду про те, що засуджений не вчинить злочинів у майбутньому, та за згодою потерпілих відшкодувати завдані збитки. Відповідно до кримінального законодавства Швейцарії, управління умовами пробації є відповідальністю адміністрації в'язниці та місцевих органів пробації.

В українських в'язницях ув'язнені часто сплять у гуртожитках барачного типу, де проживають десятки людей, або навіть на двоярусних ліжках. Крім того, велика увага приділяється тому, щоб не втратити зв'язок із

сім'єю та зовнішнім світом (дозволено користування Інтернетом, телефоном і надається коротка відпустка для повернення додому). Створюють сприятливі умови для занять фізичними вправами (спортзал, душ). Обмежень на зустрічі з родичами, друзями та знайомими немає. Ув'язнені носять цивільний одяг замість чорних халатів з бірками. Психологи приділяють особливу увагу емоційній сфері ув'язнених і допомагають їм легко перенести ув'язнення. Загалом ставлення у них ліберальне, адже ідеологія відбування покарання полягає в тому, щоб злочинець повернувся в суспільство. Однак він може повернутися ображеним, тому що його висміяли та принизили, або він може повернутися з твердою рішучістю більше ніколи не грішити, новою роботою та значними заощадженнями.

У шведських в'язницях прийнято мати можливість готувати їжу на спеціально обладнаних кухнях, інтер'єр яких максимально наближений до домашнього, незалежно від того, які продукти видає адміністрація в'язниці чи купує в магазинах. Велика увага приділяється організації вільного часу. Але зазвичай цим займаються державні установи у партнерстві з в'язницями.

Окремої уваги заслуговує той історичний факт, що Массачусетс прийняв перший Закон про пробацію неповнолітніх у 1878 році, а потім інші штати [14]. У свою чергу, прийняття цього нормативно-правового документа мало значний вплив на систему кримінальної юстиції США та відіграло величезну роль у формуванні та розвитку сучасної глобальної концепції ювенальної пробації. Відтоді ювенальна юстиція виконує важливу соціальну функцію, і водночас її проблемною сферою стали зусилля, спрямовані на: вилучення підлітків із середовища та життєвих ситуацій, які перешкоджають їх нормальній соціалізації; їх залучення до таких видів діяльності та гуртожитків, у яких вони можуть розвиватися як повноправні члени суспільства. Це початок становлення ювенальної юстиції як нової практики, створеної людством у XIX столітті. Історична роль американського руху Save the Children полягала у визначенні місії та ідеологічної основи нових практик, демонстрації можливості та необхідності відмови від кримінального та карального

ставлення до підлітків на користь формальної реабілітаційної діяльності. Так у 19 столітті народився перший суд для неповнолітніх. Штати США почали впроваджувати системи поводження з неповнолітніми, засновані на новому правовому статусі дітей (делінквентів). Виховна спрямованість ювенальної юстиції визначається трьома ключовими положеннями: діти-правопорушники мають турботу та захист; суди відповідають за управління процесом; а судові розгляди розглядаються більше як спори про опіку, ніж кримінальні [9-11].

Основні ролі в судах у справах неповнолітніх покладаються на суддів, державних і громадських опікунів. Водночас на суди покладається здійснення служб контролю за опікою. До неповнолітніх можуть бути застосовані такі заходи: лікування; ізоляція дитини від суворого оточення (однокласники, батьки тощо); надання кишенькових грошей для відшкодування завданої комусь матеріальної шкоди; для дітей молодшого віку може бути призначений той чи інший захід виховного характеру (наприклад, суддя може запропонувати дитині переписати ту чи іншу книгу, а через певний час порушник повинен з'явитися до судді і пред'явити переписану книгу); тимчасове переселення до притулку. А тюремне ув'язнення призначають лише у випадках серйозної зіпсованості. Тому особистісне та зацікавлене ставлення до дітей, акцентування уваги на допомозі, а не на покаранні, звернення до органів опіки та громадськості при застосуванні призначених заходів, обговорення призначення виховних та лікувальних заходів з опікунами та батьками – ось основні напрямки, принципи та умови діяльності судді. Також зауважте, що особливо важливу роль відіграє спосіб взаємодії судді та дитини. Органи, які займаються справами щодо неповнолітніх, у тому числі ті, що проводять розслідування, слід обирати насамперед на основі їх здатності розуміти дитину, співпереживати їй і, що більш важливо, мати досвід у сфері соціального захисту та психологічних наук. Виберіть [17].

У США існує велика мережа неурядових організацій, які займаються проблемами у виправних установах. У кожній виправній установі є штатна посада капелана. Загалом ці громадські об'єднання є фінансово незалежними

та роблять значний внесок у реінтеграцію ув'язнених у суспільство. Вони є ініціаторами, головними спонсорами та організаторами численних спеціалізованих програм і проєктів, спрямованих насамперед на реінтеграцію, духовне оновлення та ресоціалізацію ув'язнених. Деякі з програм, розпочатих цими організаціями, зараз використовуються подібними організаціями в інших країнах.

Система підготовки персоналу пробації в Норвегії схожа на систему в Швейцарії, навчання здійснюється персоналом коледжу (KRUS). Академія KRUS є частиною Центрального управління Норвезької виправної служби. Його місія полягає в тому, щоб забезпечити спеціалізовану підготовку, безперервну освіту та дослідження для працівників виправних закладів та пробації протягом дворічного періоду. Сьогодні KRUS Academy бере активну участь у створенні та розвитку дистанційного навчання, що є надзвичайно актуальним в умовах глобальних процесів [12]. Норвезька служба пробації здійснює такі основні види діяльності: громадські роботи, нагляд за правопорушниками пробації, реалізація програм керування автомобілем у нетверезому стані (програми реабілітації від наркоманів), здійснює контроль та нагляд за домашнім арештом та складає досудові протоколи.

До найпоширеніших заходів покарання, не пов'язаних з ізоляцією правопорушників від суспільства, відносяться: штрафи, грошові стягнення, які можуть бути накладені як індивідуальні санкції та умови пробації, при досягненні наступних цілей: фінансове покарання правопорушників та зменшення судових витрат (Австрія [8], Бельгія, Угорщина, Польща[23], Німеччина[1], Фінляндія); конфіскація включає передачу державі **об'єктів, які служили або використовувалися для вчинення злочину, а також об'єктів, грошей та будь-якого іншого майна, отриманого в процесі кримінального злочину** (Албанія [20], Болгарія [21], Швейцарія [22], Польща [23]); - відшкодування збитків, завданих жертвам злочинів (Швейцарія); виплата грошової компенсації на потреби охорони здоров'я (Польща); тимчасове позбавлення деяких політичних і громадянських прав (Бельгія, Польща);

позбавлення права полювати та рибалити (Естонія); заборона на заняття певними професіями, певними ремеслами або укладення комерційних угод (Швейцарія); громадський осуд (Болгарія); попередження поліції (Англія); рішення опубліковано для загального відома (Швейцарія, Польща); умовне випробування, тобто правопорушник засуджений до позбавлення волі, але умовно; умовно-дострокове звільнення з наступним умовним покаранням (Швеція) [11]; умовно-дострокове звільнення з умовним терміном (Швейцарія); умовне призупинення кримінального провадження, надання випробувального терміну та передача правопорушника під нагляд опіки (Польща); пробація та створення системи захисту (Швейцарія); пробація (пенітенціарний нагляд), включаючи нагляд у поєднанні з громадськими роботами та нагляд у поєднанні зі спеціальною програмою лікування (Швеція); умовне покарання з випробувальним терміном і передачею засудженого під нагляд адміністратора (Польща); відстрочення виконання вироку, визначення умовного строку та передача засудженого (Данія); умовне засудження з випробувальним терміном (Швеція); повне умовне покарання, тобто правопорушник засуджений до позбавлення волі, але повинен перебувати під наглядом служби пробації; частково умовне покарання, тобто правопорушник засуджується до певного строку ув'язнення, частину якого відбуває у в'язниці, а іншу - умовно; електронний контроль із застосуванням різноманітних технічних засобів, що дозволяють протягом доби визначати місцезнаходження правопорушника та контролювати його діяльність на обмеженій території (Швеція, Велика Британія); обмеження свободи під наглядом (Польща).

Для практичного застосування переваг різних зарубіжних систем пробації та застосування їх окремих методів в українській системі пробації слід взяти до уваги наступні моменти:

- 1) обмеження та узгодженість кримінального права, що базується на політиці, та ступінь гуманізації політики у в'язницях;

- 2) можливість і необхідність декриміналізації злочинних діянь;
- 3) уніфікація судової практики застосування стягнення до неповнолітніх;
- 4) застосування умовного покарання за кордоном узгоджується з особливостями застосування альтернативних позбавленню волі способів покарання.

Аналіз досвіду роботи служб пробації за кордоном дозволяє виділити наступні основні напрями соціальної роботи щодо засуджених без соціальної ізоляції:

- необхідність і можливість впровадження заходів пробації та їх планування;
- загальний аналіз, координація та нагляд за виконанням моніторингу роботи всіх рівнів системи;
- створення соціально-економічної основи функціонування системи пробації та залучення джерел фінансування;
- надання попередніх звітів клієнтам;
- розробка заходів корекції соціальної поведінки та забезпечення виконання профілактичних заходів;
- координація виконання кримінальних санкцій та примусової праці;
- моніторинг благоустрою;
- організація взаємодії та співпраці з установами позбавлення волі щодо підготовки до звільнення правопорушників, надання соціальної допомоги особам, звільненим з місць позбавлення волі;
- забезпечення можливості примирення в системі «жертва-правопорушник»;
- навчання персоналу для виконання пробаційних програм.

Враховуючи зарубіжний досвід, слід зазначити, що:

- застосування альтернативних видів покарань до неповнолітніх за більш суворих умов є більш ефективним, ніж за більш легких. Наприклад, рівень рецидивної злочинності в Сполучених Штатах в результаті запровадження так

званого «посиленого нагляду» був значно нижчим, ніж експериментальний проект, реалізований у Фінляндії з 1998 по 2001 рік, в якому в основному брали участь соціальні працівники (вчителі, психологи, тощо) були працевлаштовані замість того, щоб бути працівниками виправних установ;

- у Сполучених Штатах, Швейцарії та Норвегії пробацію здійснює директор в'язниці, і немає спеціального агентства. Враховуючи високий ступінь розвитку систем пробації в цих країнах, наведена ситуація свідчить про ефективність практик пробації неповнолітніх, які відрізняються залежно від соціальних, кримінальних та інших умов;

- з огляду на вік правопорушника (неповнолітнього), ключову роль у будь-якій системі пробації відіграють саме соціальні працівники (вчителі, психологи тощо), а не юристи чи працівники пенітенціарних установ;

- серед досліджуваних країн у Латвії можливість служби пробації делегувати свої повноваження приватним юридичним особам є безпрецедентною, тоді як в інших країнах ці функції виконуються службами пробації як громадською організацією та можуть мати участь волонтерів;

- враховуючи низький рівень злочинності в скандинавських країнах, слід зазначити, що у Фінляндії заходи пробації зводяться до громадських робіт для неповнолітніх правопорушників.

Таким чином, різноманіття зарубіжного досвіду роботи в пенітенціарних установах дає дуже цікаву інформацію щодо покращення впровадження чинного кримінального законодавства в Україні та практики установ, відповідальних за його виконання.

2.3. Практичні рекомендації щодо удосконалення впровадження міжнародних стандартів щодо дотримання прав людини в установах державної кримінально-виконавчої служби України

Враховуючи результати теоретичного дослідження та враховуючи загальний аналіз нормативно-правової бази, рекомендуємо:

- з метою підвищення рівня підготовки фахівців кримінальних підрозділів, громадської безпеки, розшуку та слідства, спеціальні курси для виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі (з урахуванням вимог спільного наказу Державного Департаменту України з питань виконання покарань та Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2003 № 270/1560 «Про затвердження Інструкції про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань»);

- з метою підготовки працівників уповноважених організацій до здійснення пробації необхідно організувати спеціалізовану підготовку фахівців у Запорізькому національному університеті передбачив у своїй програмі навчання не тільки спеціальні знання про співпрацю зі спецпідрозділами, а й правові знання, психологію, педагогіку, медицину, базові знання з соціології, зарубіжний досвід служби пробації;

- створення бази даних з інформацією про діяльність уповноважених установ з питань стажування та підготовки навчально-методичної документації для слухачів, курсантів, студентів, ад'юнктів і аспірантів, практичних працівників;

- організувати вивчення позитивного зарубіжного досвіду шляхом обміну між студентами, викладачами та уповноваженими органами пробації, на основі встановлення довгострокових контактів з відповідними національними органами, які отримали важливий та позитивний досвід у реалізації альтернативних покарань для позбавлення волі;

- збільшити кількості схвалених організацій пробації до рівня, що забезпечує їх поступову адаптацію до параметрів управління національних служб пробації в Європейському співтоваристві;

- спрямовувати розвиток організацій, уповноважених здійснювати пробацію, з метою послідовного впровадження в їх діяльність форм і методів роботи служби пробації; визначення уповноважених органів пробації щодо залучення волонтерів та громадських організацій до виконання покарань, не

пов'язаних з позбавленням волі засуджених форми і методи виконання та застосування «профілактично-виховних» заходів впливу на засуджених до таких покарань, як розробка нормативно-правові акти та систематичні документи з цих питань;

- забезпечення побудови ефективної системи запобігання вчиненню злочинів особами, які перебувають на обліку в органах пробації, та відповідно до сучасних вимог побудувати структури взаємодії всіх суб'єктів, залучених до роботи з правопорушниками, яка має бути узгодженою з єдиною стратегією боротьби зі злочинністю та попередження рецидивної злочинності.

Тому для покращення гуманного виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та запровадження системи пробації необхідно вивчати передовий досвід у вітчизняних та закордонних пенітенціарних установах шляхом спільно організованих науково-практичних конференцій, семінарів та конференцій. розвиток співпраці та підтримання тісних зв'язків між пенітенціарною системою України та пенітенціарними системами інших країн.

Ця проблема потребує наукового супроводу, тобто дослідження та апробації сучасних методів виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, розробки науково-методичних рекомендацій та спільної участі вчених у розробці практичних систем професійної підготовки робітників.

Проведення таких досліджень потребує розробки комплексного національного плану в рамках реформування кримінально-адміністративної системи, який ґрунтується на напрацюванні науково-методичного та нормативного матеріалу та відображає методичні рекомендації та методи індивідуальної профілактики. З різними категоріями осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, проводиться виховна робота.

Наразі необхідною умовою є прозорість процедур виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, що означає висвітлення в ЗМІ діяльності уповноважених органів з питань пробації, взаємодію з місцевими державними

органами, органами автономного самоврядування та широку участь громадськості в роботі з правопорушниками.

Адже сформувати високі моральні цінності можна лише тоді, коли злочинець відчуває справжню турботу держави і суспільства про нього, що виявляється в небайдужому ставленні до нього та його родини. Пропаганда найвищої цінності людини не повинна бути простою заявою, а повинна створювати відповідні умови для її розвитку.

Щодо удосконалення принципів діяльності підприємств установ виконання покарань, то очевидним є необхідність підвищення відкритості кримінально-виконавчої системи та націленість її на співпрацю з громадянським суспільством (релігійними, благодійними організаціями, волонтерами) і бізнесом при виконанні покарань. Основним завданням громадських організацій повинна бути диференційована допомога з урахуванням особливостей та інтересів різних категорій раніше засуджених (молоді, жінок, інвалідів тощо), пошук та створення робочих місць, взаємодія зі структурами влади, формування матеріальних фондів [15, с. 322].

Таким чином, під «новацією» у кримінально-виконавчому законодавстві слід розуміти якісно нові зміни з реформування та реорганізації кримінально-виконавчої системи України, що здійснюються згідно з прогресивними напрямками політики у сфері виконання кримінальних покарань (елементами новаційного механізму реформування), базуються на вивченні та аналізі позитивного досвіду зарубіжних держав, формулюванні наукових рекомендацій для переробки вітчизняної нормативно-правової бази й вирішення практичних завдань різних рівнів, вироблення нових підходів у роботі та приведення її у відповідність з міжнародно-правовим стандартами у цій сфері. При цьому новаціями вважаються лише заплановані зміни, що певним чином ще не отримали свого впровадження у кримінально-виконавчому законодавстві чи реалізації у практиці виконання кримінальних покарань. Саме практичне втілення новацій переведе їх у статус нововведень, ефективність яких буде оцінюватися не тільки економічним, а й соціальним

ефектом. З точки зору імплементації позитивного досвіду, функціонування пенітенціарних систем зарубіжних країн заслуговують уваги такі перспективні напрямки реформування, як: розширення переліку запобіжних заходів, не пов'язаних із позбавленням волі; гуманізація соціально-правового статусу засуджених; встановлення нових форм нагляду за засудженими з використанням електронних засобів контролю; організація постпенітенціарного контролю за звільненими; формування фонду постпенітенціарної допомоги звільненим з місць позбавлення волі; сприяння відкритості кримінально-виконавчої системи; залучення до виконання допоміжних видів робіт волонтерів.

Висновки до другого розділу

Зарубіжне законодавство має відносно чіткі положення щодо різноманітних заходів і систем спонукання злочинців до покори, що дозволяє реалізувати послідовність і системність зміни умов відбування покарання від суворих до легких. Ця система складається з різних видів заохочень, зміст і характер яких різний залежно від того, є ці заходи одноразовими чи постійними (підвищують правовий статус засудженого на значний період часу). Загалом система стимулювання правомірної поведінки злочинців у місцях позбавлення волі має бути досить розгалуженою, передбачаючи різноманітні духовні та матеріальні стимули, а також різноманітні можливості для відновлення контакту з родичами та суспільством, що в кінцевому підсумку допоможе досягти більш оптимізованого покарання у в'язниці. Особливої уваги заслуговує процес впровадження видів стимулювання в реальне життя та можливість втілення частини зарубіжного досвіду у вітчизняне законодавство.

Сьогодні Україна має запровадити більш сучасну систему профілактики злочинності та реінтеграції правопорушників у суспільство, яка відповідатиме сучасним вимогам. Міжнародна та вітчизняна практика показує, що створення

служб пробації є важливим фактором позитивного впливу на суспільство. Програми відновного правосуддя є ефективним компонентом служби пробації: вони мають виховний вплив на правопорушників, запобігають повторним злочинам та сприяють соціальній адаптації та реінтеграції правопорушників у суспільство. Враховуючи вищевикладене, вважаємо за необхідне запровадження певних моделей і методів пробації в окремих регіонах України та аналіз їх ефективності, що може стати предметом подальшої наукової розробки.

ВИСНОВКИ

Державна кримінально-виконавча служба України є центральним органом управління зі спеціальним статусом, який безпосередньо реалізує єдину державну політику у сфері виконання покарань. Органи та установи виконання покарань спрямовують свою діяльність на досягнення цілей кримінального покарання, цілей і завдань кримінального законодавства, сприяють виправленню та ресоціалізації засуджених, використовуючи засоби, надані цими установами. та установ, передбачених законом.

До установ, які виконують покарання, відносяться: слідчі ізолятори, в'язниці, спеціальні навчально-виховні установи (виховні заклади), виправні установи ще поділяються на виправні установи відкритого типу та виправні установи закритого типу.

Діяльність органів і установ, відповідальних за виконання кримінальних санкцій, тісно пов'язана з роботою органів попереднього розслідування (слідства), прокуратури, суду, Національної поліції України та державних установ. Це пов'язано з тим, що діяльність усіх вищезазначених відомств підпорядкована одній головній меті – забезпеченню ефективної боротьби зі злочинністю.

Критеріями оцінки ефективності громадської діяльності в побудові національної системи кримінального судочинства є такі фактори:

- 1) ступінь участі та якість учасників;
- 2) мета профілактичного впливу;
- 3) організація та керівництво цією діяльністю;
- 4) застосування певних встановлених вимог (законності) під час використання засобів і методів;
- 5) ступінь виконання поставлених завдань;
- 6) досягнення запланованих результатів і суспільних настроїв.

Завдяки взаємодії та співпраці між органами та установами, відповідальними за виконання покарань, з іншими державними та недержавними організаціями, правопорушників можна оперативного покарати, виправити за злочинну поведінку та подальшу ресоціалізацію.

Основною метою гуманізації кримінально-виконавчої системи є не лише покарання правопорушників, а й захист інтересів потерпілих та суспільства в цілому. Таким чином, гуманізація покарання зводиться до того, що суспільство не відкидає засудженого до смертної кари як свого члена, а прагне різними формами і методами профілактичного і виховного характеру виправити його і повернути до належного суспільно корисного стану. життя.

В Україні запроваджено відновне правосуддя, найвідомішим інструментом якого є медіація, суть якої в контексті кримінального судочинства полягає у примиренні потерпілих і правопорушників, досягненні консенсусу між усіма сторонами та вирішенні соціальних конфліктів.

Гуманний характер пенітенціарної системи відображається в контексті міжнародних стандартів поводження зі злочинцями. Дослідження показало, що вплив міжнародних норм на кримінально-виконавчу практику різних країн, особливо України, має велике значення для реалізації загальних принципів кримінально-виконавчої політики та сучасного розвитку системи. Виправні заходи для злочинців, розроблені міжнародним співтовариством. Ці правила сприяють тому, що вони дотримуються і застосовуються всіма кримінально-виконавчими системами, незалежно від соціально-політичних, економічних, правових та інших умов життя в даній країні, що дозволяє стимулювати розвиток прогресивного гуманізму. Політика щодо виконання наказів та умов винесення покарання та виконання положень національного законодавства

Шляхом порівняльного аналізу принципів кримінального законодавства (демократизм, законність, гуманність, необхідність покарання, рівність перед законом) та міжнародно-правової поведінки встановлено, що національне законодавство України імплементувало більшість стандартів. передбачені

європейськими документами, які визначають загальне гуманітарне ставлення до ув'язнених, які не залучаються до позбавлення волі.

У національному законодавстві є факти, які суперечать нормам позбавлення волі та встановленому порядку, передбаченому законом. З цією метою ми вважаємо доцільним забезпечити, щоб: на державному рівні були запроваджені належні засоби контролю відповідно до статті 3 Європейської конвенції з прав людини та інших міжнародних документів; в установах виконання покарань діє механізм, за яким виправлення та ресоціалізація замінюють карну мету покарання.

Гуманізація виконання та виконання покарань в умовах євроінтеграційного процесу може бути реалізована лише на основі комплексного підходу з одночасним удосконаленням правових, психосоціальних та організаційних аспектів, основні напрямки яких відображено в дослідженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранник М. Сущность гуманизма пенитенциарного работника. Проблемы совершенствования деятельности уголовно-исполнительной системы. К.: РИО ИУВД. 1994. С. 67.
2. Басенко Р.О., Аванесян Г.М., Коваленко В.Ф. Інституціонування пробації в контексті гуманістичного та євроінтеграційного потенціалу правової системи України. *Підприємництво, господарство і право : Науково-практичний господарсько-правовий журнал*. 2021/1. № 5. С. 203–208.
3. Беца О. В. Впровадження альтернативних видів кримінальних покарань в Україні. К., 2003. 116 с.
4. Беца О. В. До питання про створення служби пробації в Україні. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2002. С. 34–39.
5. Білоусов Ю. В. Виконавче провадження: навчальний посібник. К.: Прецедент, 2005. 192 с.
6. Близнюк И. Л. Гуманизация исполнения наказания в виде лишения свободы и проблемы разрешений, запретов в исправительно-трудовом праве Украины: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 1992. 24 с.
7. Богатирьова О. І. Сутність інституту пробації у сучасному зарубіжному праві. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України, 2013. Вип. 31. С. 254–261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2013_31_28
8. Богатирьова О. Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні : моногр. О. Богатирьова. К. : Дакор, 2013. 368 с.
9. Богатирьова О.І. Сутність інституту пробації у сучасному зарубіжному праві. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2013. Вип. 31. С. 254–261.
10. Веселов М. Ю. Адміністративно-правові засади функціонування ювенальної юстиції в системі забезпечення прав дітей в Україні : дис. ... д-ра

юрим. наук. Київ, 2020. 381 с. 4. Декларація прав дитини від від 20 листопада 1959 року (Резолюція 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 р.). URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_384

11. Виноградова С. О. Гуманізація системи покарань у контексті міжнародних стандартів поведінки із засудженими. *Научно-методический журнал «Право и политика»*. 2015. № 1. С. 120–124.

12. Виноградова С. О. Кримінологічні аспекти інституту пробації як гуманізаційної складової загальнодержавної політики України. *Право і суспільство*. 2015. № 3 С. 142–146.

13. Виноградова С. О. Проблема утримання засуджених інвалідів у місцях позбавлення волі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Випуск 1. С. 45–48.

14. Гизимчук С.С. Особливості здійснення пробації в зарубіжних країнах. *Молодий вчений*. 2019. № 4(2). С. 348–351.

15. Грек Б. М. Гуманізація кримінальної відповідальності як напрям кримінально-правової політики в Україні. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/21778/%C1>.

16. Гуцуляк М. Я. Гуманізація виконання кримінальних покарань в контексті міжнародних стандартів поведінки із засудженими. URL: <http://uk.x-pdf.ru/5stroitelstvo/1561719-32>.

17. Данілін Є.М. Корисне співробітництво – шлях до успіху. / О.Г. Ковальов. Міжнародний досвід виконання кримінальних покарань: збірник наукових статей. НДІ ФСВП Росії. 2008. Вип. 1. С. 19–28.

18. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та реалізація його функцій: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Класич. прив. ун-т. Запоріжжя, 2011. 40 с.

19. Департамент з питань виконання кримінальних покарань. URL: <https://kvs.gov.ua/about-service/structure/dvkrp/>

20. Європейський кодекс етики працівників пенітенціарних закладів, ухвалений Комітетом міністрів Ради Європи 12 липня 2012 р.

21. Європейські пенітенціарні правила (Рекомендація № R (2006) 2), ухвалені Комітетом міністрів Ради Європи 11 січня 2006 р. на 952-й зустрічі заступників Міністрів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text

22. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

23. Загребельна І., Ярошенко В. Зарубіжний досвід застосування заходів заохочення щодо осіб засуджених до позбавлення волі на певний строк. Кримінологія. 4/2020. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/4/59.pdf>

24. Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text>

25. Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі, прийнятих Резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1988 року. URL: http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_206.

26. Інструкція про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань, затвердженої наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань та МВС України від 19 грудня 2003 р. № 270/1560. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0016-04>.

27. Історія виникнення пробації. Державна кримінально-виконавча служба України: [сайт]. URL: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/ode/en/control/ode/uk/publish/article/708607;jsessionid=E902938F1E01C2838FEC4E207F51B4>

28. Кальмтоут А., Робертс Дж., Віндінг Дж. Пробація та служби пробації в країнах – кандидатах у члени ЄС. Київ : Атіка, 2005. 448 с.

29. Катування, жорстоке поводження: як розрізнити. URL: <https://ecpl.com.ua/news/katuvannia-zhorstoke-povodzhennia-ia-k-rozriznyty/>

30. Кернякевич-Танасійчук Ю.В. Кримінально-виконавча політика України: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя

Стефаника, 2019. 336 с.

31. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

32. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text

33. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96ВР/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

34. Коренюк А. А. Взаємодія органів пробації з релігійними організаціями у запобіганні рецидивним злочинам неповнолітніх в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. К., 2019. 263 с.

35. Коренюк А. А. Орган пробації як суб'єкт запобігання рецидивним злочинам неповнолітніх в Україні. Публічне право. 2018. № 3 (31). С. 31–40.

36. Кримінальний кодекс Австрії від 29 січня 1974 р. – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_кодекс_Австрії_від_29_січня_1974_р.#:~:text=öStGB%20oder%20StGB-AT;%20офіційна,на%20заміну%20КК%201852%20року.

37. Кримінальний кодекс Польщі (1997) – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_кодекс_Польщі_\(1997\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_кодекс_Польщі_(1997))

38. Кримінальний кодекс Швейцарії – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_кодекс_Швейцарії

39. Кримінальний кодекс Швеції (1962) – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_кодекс_Швеції_\(1962\)#:~:text=Bro ttsbalk%20\(1962:700](https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_кодекс_Швеції_(1962)#:~:text=Bro ttsbalk%20(1962:700).

40. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3–4. Ст. 21.

41. Левченко Ю.О. Зарубіжний досвід забезпечення виконання і

відбування покарання у виді позбавлення волі. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/3aabefa9-fd25-4514-b237-b3ca27c58b35/content>

42. Львовчкін В. А. Концептуальні питання реформування кримінально-виконавчої системи України. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2002. № 7. С. 3–12.

43. Львовчкін В. А. Нормативно-правові та організаційні засади забезпечення реалізації в Україні міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2002. 18 с.

44. Малінін В.Б., Смирнов Л.Б. Кримінально-виконавче право. URL: <https://studfile.net/preview/2902666/page:87>.

45. Михалко І.С. Забезпечення принципу раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки засуджених : монографія. Право. 2013. 200 с.

46. Михалко І.С. Позитивний досвід діяльності пенітенціарних систем у зарубіжних країнах як підстава новацій у кримінально-виконавчому законодавстві України. URL: <http://surl.li/slxpd>

47. Мініальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила): затв. резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 10/33 від 10 грудня 1985 г. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_211

48. Мінімальні стандартні правила ООН стосовно заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням (Токійські правила), прийняті Генеральною Асамблеєю ООН 14 грудня 1990 р.

49. Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження із в'язнями, прийняті Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text

50. Муравйов К. Досвід США та Великобританії щодо реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та можливості

його використання в Україні (2017). Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_1_37.

51. Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#n17>

52. Опацький Р. М. Ювенальна політика в Україні: адміністративно-правові засади формування та реалізації : монограф.; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. Б. О. Логвиненка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; 2020. 520 с.

53. Основні напрями гуманізації кримінально-виконавчого законодавства та забезпечення прав людини під час виконання покарань. URL: <https://www.helsinki.org.ua/2006/08/osnovni-napryamy-humanizatsiji-kryminalno-vykonavchoho-zakonodavstva-ta-zabezpechennya-prav-lyudyny-pid-chas-vykonannya-pokaran/>

54. Основні принципи поводження з в'язнями, прийняті Генеральною Асамблеєю ООН 14 грудня 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_230#Text Основні етапи розробки питання впровадження в Україні пробації. URL: <https://docslide.net/documents/-56813ae1550346895da33065.html>.

55. Павленко С. Проблеми співробітництва органів державної виконавчої служби та органів внутрішніх справ при примусовому виконанні. *Право України*. 2009. № 8. С. 123–127.

56. Пащенко О.О. «Кримінально-виконавча політика» чи «політика у сфері виконання кримінальних покарань»: підходи до визначення поняття. *Право та державне управління*. 2022 р., № 1. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.1.19>.

57. Півненко В. П. Про презумпцію правоти і пріоритетності прав потерпілого. *Вісник Верховного Суду України*. 2004. № 8(48). С. 40.

58. Положення про Державну пенітенціарну службу України від 02.07.2014 № 225. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/225-2014-п>.

59. Положення про дисциплінарний батальйон у Збройних Силах України, затверджене Указом Президента від 5 квітня 1994 р. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/139/94>.

60. Поняття та зміст кримінально-виконавчої політики України. Мего-Інфо. *Юридичний портал* No1. URL: <http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/1-%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F->.

61. Порівняльне кримінально-виконавче право : навч. посібник. За заг. ред. І.Г. Богатирьова. К.: Інститут кримінально-виконавчої служби. 2013. 140 с.

62. Правила внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18.03.2013 р. N 460/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0445-13>.

63. Правила ООН стосовно поводження з ув'язненими жінками і засобів покарання для жінок-правопорушниць без позбавлення їх свободи (Бангкокські правила), прийняті Генеральною Асамблеєю ООН 21 грудня 2010 р. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/70295.html>

64. Правила Ради Європи про пробацію (Рекомендація СМ/Rec (2010) 1), ухвалені Комітетом міністрів Ради Європи 20 січня 2010 р. на 105-му засіданні заступників Міністрів. URL: <https://rm.coe.int/16806f4097>

65. Пришко І. А. Про деякі аспекти соціальної природи злочинної субкультури засуджених. *Вісник прокуратури*. 2012. № 7(133). С. 88–93.

66. Про злочини та покарання: еволюція кримінально-правової доктрини : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 250-річчю трактату Чезаре Беккарія (м. Одеса, 13 черв. 2014 р.) [редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. О. Туляков (заст. голов ред.), Є. Л. Стрельцов (заст. голов ред.), Д. О. Балобанова]; МОН України; НУ ОЮА; ПРЦ НАПрН України; Одес. відділ. ГО «Всеукр. асоц. кримін. права». Одеса : Юрид. літ., 2014. 380 с. URL:

<http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/1327>

67. Про порядок оптимізації діяльності слідчих ізоляторів, установ виконання покарань та підприємств установ виконання покарань: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 р. № 396. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/396-2017-п>.

68. Про пробацію : Закон України від 05 лют. 2015 р. № 160-VIII; станом на 09 лип. 2018 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19>

69. Програма діяльності Кабінету Міністрів України, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 471 (Офіційний вісник України, 2020 р., № 50, ст. 1571). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471-2020-%D0%BF#n5>

70. Рекомендація CM/Rec (2017) 3 щодо громадських санкцій та заходів, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 22 березня 2017 р. на 1282-му засіданні заступників Міністрів. URL: <http://surl.li/slwws>

71. Решивська Я.В. Зарубіжний досвід становлення та розвитку інституту ювенальної пробації як системи засобів запобігання злочинності неповнолітніх: історико-правовий / Решивська Я.В., Шпиталенко Г.А., Барановська Т.В. Юридичний науковий електронний журнал. № 7/2022. URL: http://lsey.org.ua/7_2022/30.pdf

72. Романов М. Чи буде справжня пенітенціарна реформа? URL: <http://khp.org/index.php?id=1473358668>.

73. Сімакова С.І., Мельник О.Г. Пробація, як механізм міжнародного досвіду роботи із правопорушником. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 3. С. 235–237.

74. Степанюк А.Х. Поняття кримінально-виконавчого права. Кримінально-виконавче право: підручник / К.А. Автухов, І.Г. Богатирьов, О.В. Гальцова та ін.; за заг. ред. Б.М. Головкина, А.Х. Степанюка. 2-ге вид, перероб. і допов. Харків: Право, 2019. Розд. 1. С. 10–18.3.

75. Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026

року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text>

76. Сьомін С.В. Європейські правила пробації та реформування кримінально-виконавчої системи в Україні. Стратегічні пріоритети. 2014. № 2. С. 154–159.

77. Трубников В.М., Шинкарьов Ю.В. Мінімальні стандартні правила поведіння з в'язнями. Збірник нормативних актів з кримінально-виконавчого права України. Харків. 2008. С. 78–89.

78. Указ Президента України від 24 лютого 2021 р. № 72 “Про річні національні програми під егідою Комісії Україна - НАТО”. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/722021-36825>

79. Фролова О.Г. Концепції покарання і кримінально-виконавча політика держави. Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листоп. 2015 р.) Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 235.

80. Ювенальна юстиція: навч. посіб. Гусєв А. І., Костова Ю. Б., Крестовська Н. М. та ін.; за заг. ред. Н. М. Крестовської. Одеса : ОЮІ ХНУВС, 2006. 155 с.

81. Ягунов Д. В. Державне управління пенітенціарною системою України: історія, сучасність, перспективи: монографія. Одеса: ОРІДУНАДУ, 2005. 252 с.

82. Ягунов Д. В. Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування: монографія. Черкаси, 2006. С. 289.

83. Ягунов Д. В. Служба пробації: концепція, принципи діяльності, організаційна структура. Academia : [сайт]. URL: <http://www.academia.edu>

84. Яковець І. С. Про деякі аспекти концепції державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. *Аспект*. 2007. № 1. С. 33–36.

85. Яковець І. С. Умовно-дострокове звільнення та заміна невідбутої

частини покарання більш м'яким: монографія. К.: ТОВ «Мікропринт», 2012. 212 с.

86. Яцишин М. М. Гуманізація кримінально-виконавчого права України. *Юридична Україна*. 2008. № 9. С. 100–104.

87. Яцишин М. М. Перебудова кримінально-виконавчого процесу України в контексті європейських та світових стандартів. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 7. С. 140–143.

88. Яцишин М. М. Регламентация правового статусу засуджених за вчинені злочини у місцях позбавлення волі (повторні злочини). *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): науково-практичний журнал*. 2008. № 19. С. 222–230.

89. Яцишин М., Куренда Л. Злочин та покарання за Кримінальним кодексом Литовської Республіки. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/2025/3/Yacyshyn_Kuranda.pdf

90. Probation in Europe Updates. CEP Probation. URL: <https://www.cep-probation.org/knowledgebases/probation-in-europe-updates>.

91. WIPO Lex. WIPO – World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/56> (date of access: 30.05.2023). 3. WIPO Lex. WIPO – World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/17208>.